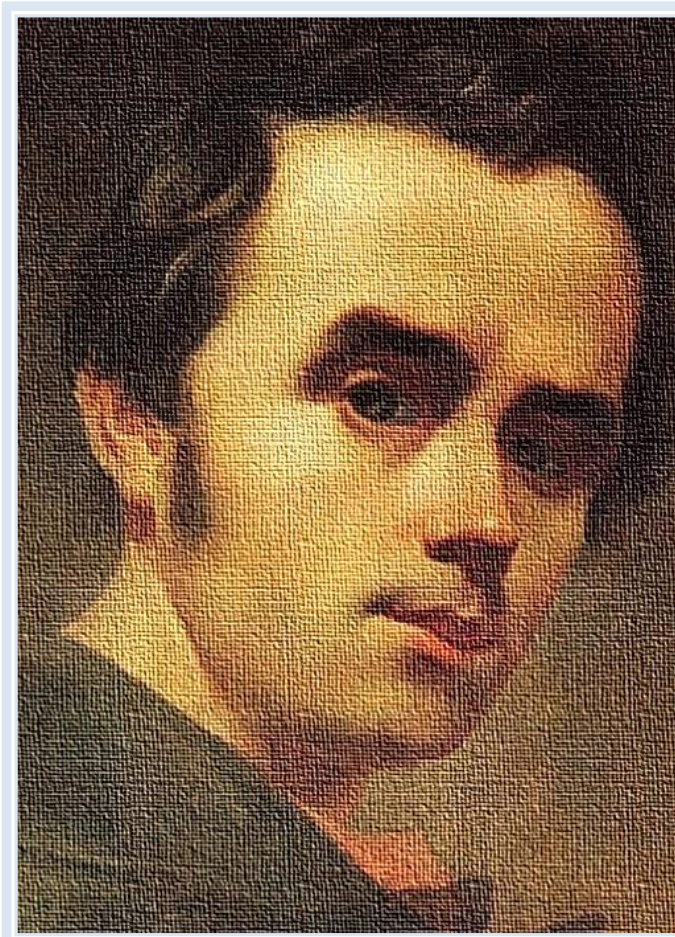

1814

2014

Науковці факультету мистецтв –

**поету,
художнику,
мислителю**

Шевченко

Володимир Тищенко
*доктор педагогічних наук, професор,
учений секретар відділення професійної освіти
і освіти дорослих НАПН України
завідділом діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини АПН України*

«НЕ ПРОМОВЧИ ШЕВЧЕНКА У СОБІ...»

Є нація, яка завдяки молодості свого походження здатна повести за собою Європу. Є такий народ, який завдяки своєму географічному розташуванню послугує мостом між Європою і Росією. Є етнос, народжений на осколках Австро-Угорської та Російської імперій, визрілий у європейській і російській цивілізаціях, етнос, який завдяки своїй ментальності, своєму стереотипу поведінки покликаний стати ядром нової слов'янської цивілізації – це етнос Майдану, одухотворений пасіонарністю Небесної Сотні!

Пробудження етносу, спроможного до націєтворчості, обґрунтовано теорією «пасіонарності» Л.Гумільова. Основний термін створеної Гумільовим теорії – «пасіонарність». «Це слово з його внутрішнім і багатообіцяючим змістом у березні 1939 року проникло в мозок ... як удар блискавки, – писав Л. Н. Гумільов. – Звідки воно взялося – невідомо, але для чого воно, як користуватися

ним і що воно може дати для історичних робіт, було цілком зрозуміло» [1]. Сприйнятий вченим термін вказує на прагнення і здатність людини змінювати навколишній світ. Пасіонарність може посилюватися і слабшати, що лежить в основі універсального розвитку будь-якого етносу.

Етногенез обумовлений «пасіонарним поштовхом», збільшенням кількості пасіонарних особистостей у межах національного ландшафту. Саме такою пасіонарною особистістю був Т.Г. Шевченко, покликаний українським ландшафтом для пробудження в ньому пісенної української мови. Український поет-провидець умоглядно занурився у природу країни, «повитої красою», де «все зеленіє, вмивається дрібною росю; споконвіку вмивається сонце зустрічає, і нема тому почину, і краю немає!». Т.Шевченко побачив майбутнє краю з милозвучною мовою, де «між горами старий Дніпро, неначе в молоці дитина, красується, любується на всю Україну».

У катрені провидця Нострадамуса читаємо:

*«Де мова тішить слух, там Борисфенів край
початок здвигам покладе, злама рутину.
Борисфен першим прийде встановлювать
Своїми талантами і мовою привабливий
закон»[2].*

Соціально-економічні зміни в нашій багатонаціональній країні спричинили трансформуючий вплив на духовну сферу представника кожного етносу. Останніми роками відбувається процес переоцінки і переосмислення ціннісних орієнтацій української етнічної спільноти. Японський буддистський чернець-миротворець Дзюнсей Терасава відвідав Майдан, і в передачі на українському телебаченні нещодавно сказав такі слова: «Людські якості і культура українців можуть змінити всю країну і майбутнє всього світу».

Але чи звучать мотиви українського Кобзаря у творчості поетів сьогодення? Чи «не промовчують Шевченка у собі» українські поети-сучасники? С. Кабачинська стверджує, що є український поет Шевченківської традиції – Павло Гірник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, лауреат літературних премій імені Андрія Малишка, імені Павла Усенка, імені Павла Тичини. Павло Гірник – поет-«вісімдесятник», син письменника Миколи Андрійовича Гірника із Черкащини і етнографа Тамари Дмитрівни, член Спілки письменників України, Асоціації українських письменників [3]. А найперше – він у минулому вчитель української мови і літератури:

*Запитують мене у класі діти:
Скажіть, письменник скільки заробля? –
... Відкіль оця хвороба – все на світі
Ще змалечку підбити до рубля?! ...
Урок. Шевченко. Не згаса вівіки
Освячене кріпацтвом визнання.
Цікавитесь, який мав заробіток?
Отримав десять років заслання.*

Павло Гірник, безперечно, пасіонарна особистість. Він, як і великий Ауробіндо, переконаний: «Освіта, позбавлена етнічної культури, є освітою невігластва. Результатом такої освіти є матеріально засліплена особистість»[4]. Застерігаючи від манкуртизації «вчену братію», Павло Гірник застерігає:

*Ніколи свого серця не щерби,
Аби лише виспівувати гарно.
Не промовчи Шевченка у собі.
Не прокричи Стефаніка задарма[5].*

Як продовжувач Шевченківської традиції Павло Гірник переконаний, що «творив Тараса гнів, а не жура»: «Мусив жити самотою. Щось не давало мені мати ні тепла, ні хати. Мусив іти кудись – де самотньо. Де ти сам-один. Де тебе піднімає серед ночі, тверезого і злого, – і пише тобою. А ти після цього як після тяжкої роботи – нічого вже не можеш»[3].

Очевидно, що бути справжнім поетом – це, водночас, і Божий дар, і кара Господня. Про це яскраво засвідчує С. Кабачинська, поспілкувавшись із Павлом Гірником: «Всі, хто бодай один раз читали його вірші, з першого рядка розуміють: Гірник – поет справжній. А хто хоч трохи знає його життя, той знає й те, що Павло, крім писання віршів, більше нічого не вмів в цьому світі. Тільки – ПОЕТ... Мучиться на цьому світі й інших мучить біля себе. Не здатний жити «як усі». Воістину – не від світу сього чоловік... Павло Гірник посланий небом творити з розсипаних тут і там літер слова й складати з них Поезію справжню, яка не оспівує, не заколисує і не розчулює, а пропікає наскрізь, не дає ні їсти, ні спати — так болить. Вона така ж мучена, як наша історія»[3]. Але знову і знову поет обирає «кручі Шевченкового духу»:

*Не возлюби себе. Не розгуби
Ні голосу, ні стогону, ні слуху.
Шевченко йде дорогами доби
І завжди обирає кручі духу.
Іде і йтиме у тривожний час
І вже його не зупинить нікому.
Ви чуєте? Минаючи Парнас,
Шевченко повертається додому!*

Павло Гірник у тому переконаний, що не сам пише, що прийшов у цей світ, аби хтось

дописав ним своє. Читачі його віршів не можуть не помітити в них не лише Шевченківські мотиви, а дух Шевченкової вулканічної пристрасті, яка виринає слова із самого серця, зболені аж до крові, пульсуючі й живі.

*На велелюдному базарі
І продають, і плачуть до зорі.
Народе мій, сліпий кобзарю,
Куди тебе ведуть поводири?*

Хочеться сподіватися, що у скрутний час для рідного народу і поети-двотисячники «не промовчать Шевченка у собі», що кількість пасіонарних особистостей невпинно зростатиме у межах українського національного ландшафту.

Список використаних джерел:

1. Гумільов Л. Етногенез та біосфера землі / Л.М. Гумільов Л., 1990.
2. Курдюк М. Провидці про Україну//Хвиля Десни /М.Курдюк . – Чернігів, 2014, травень, №3.
3. Кабачинська С. Не від світу сього. Шевченківський лауреат поет Павло Гірник — про мишей та людей // Дзеркало тижня. – № 9 (737) 14 - 20 березня , 2009 (<http://moyagazeta.com/article/a-179.html>).
4. Ауробиндо Ш. Откровения древней мудрости. Веды. Упанишады. Бхагавадгита. / Шри Ауробиндо. – Санкт-Петербург: Адити, 2001. – 615 с.
5. Гірник П. Посвітається. – К., 2009. – С.344.

Олена Семенова
викладач кафедри
образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА У ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постать Тараса Шевченка є символом чесності, виховує вірність світлим ідеалам, прививає любов та повагу до жінки, до Батьківщини, до рідного краю. Вся його творчість, як художня так і писемна, пронизана ненавистю до гнобителів свого народу, надихає на боротьбу за щасливу долю, прагне до волі і людської гідності.

Художня спадщина великого майстра українського народу була і є під постійною увагою дослідників. Дослідженням творчості Тараса Григоровича Шевченка займалося багато вчених, мистецтвознавців, письменників та художників. Так, В. Касіян в своїй книзі «Офорти Тараса Шевченка» описує всі створені ним гравюри.

Проблеми образного мислення,

взаємозв'язку малярської і поетичної творчості Т. Шевченка розглядалися О. Сластьоном, І. Франком, В. Бородіним, З. Тарахан-Березою, Л. Генералюк.

Тарас Григорович Шевченко був генієм своєї епохи. Творчий шлях великого митця, як художника, розпочався ще в ранньому дитинстві. Хлопчик малював вуглиною чи крейдою по стінах та лаві, в саморобних книжечках, які складалися з сірих клаптів паперу, чудернацькі візерунки, людей, тварин.

Під час служби у російського дворянина Павла Енгельгарда, в ролі придворного живописця, Тарас має змогу перемальовувати любові картини, які знаходяться в домі господаря.

Перебуваючи разом із своїм паном у Вільно, навчається у професора Рустемеса. У зв'язку з подіями польського визвольного повстання 1830–1831 років, Енгельгард залишає Вільно й оселяється в Петербурзі, який був тогочасним мистецьким та культурним центром Російської імперії. Тут для Тараса відкриваються нові красиви мистецького життя.

Отримавши дозвіл пана Павла Енгельгарда, Тарас Шевченко працює учнем художника-декоратора В. Ширяєва. В цей період зустрічається із своїм земляком,

І. Сошенком, який порадив йому відвідувати рисувальні класи «Товариства заохочування художників», де вивчалися ази академічного мистецтва. Молодий художник удосконалює техніку роботи олівцем, починає працювати пером, створює багато історичних та міфологічних картин. Тут відбувається знайомство кріпака-Тараса із А. Жуковським, К. Брюлловим та В. Григоровичем, які в подальшому сприяють його викупу на волю.

Отримавши вільну, Тарас Григорович Шевченко здобуває можливість вступити до Академії мистецтв. І вже навесні 1938 року, за клопотанням Карла Брюллова, молодого Шевченка зараховують стороннім учнем академії мистецтв.

Вищий художній заклад Російської імперії дав молодому майстрові не тільки досконалі знання техніки рисунка, вміння правильно будувати композицію картини, ґрунтовні знання з анатомії, перспективи та теорії прекрасного, а й дає можливість познайомитися з мистецькою елітою тогочасного Петербургу.

Подальшу долю видатного творця можна поділити на такі періоди: навчання в Академії – розлука з Україною на 7 років; повернення на Україну – робота в Археографічній комісії при університеті; заарештований як член таємної

політичної організації Кирило-Мефодіївського товариства – заборона писати та малювати; заслання – працює незважаючи на заборону; повернення із заслання – плідна творча робота[1].

На протязі всього життя він розвиває і вдосконалює свої творчі здібності, звертаючись то одного, то до іншого виду образотворчого мистецтва. За своїми художницькими орієнтаціями Шевченко передусім портретист[2].

Приналежність до цього жанру образотворчого мистецтва художник показує протягом усього життя.

Крім цього, в різні періоди свого життя, мають місце портрети, жанрові композиції, краєвиди, малюнки на біблійні, історичні, літературні сюжети, книжкові ілюстрації та чимало іншого, що залишилось у вигляді чисельних начерків, ескізів та замальовок. Значну частину творчого доробку майстра складають офорти.

Художньо-творча спадщина Тараса Григоровича Шевченка є джерелом естетичного виховання, особливо для майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Адже естетично виховувати людину означає пробуджувати в ній потужні творчі імпульси для постійного прагнення до нового,

незвіданого. Творчі роботи великого художника викликають у глядачів співпереживання, схвильованість, душевний настрій, захоплення, розчарування. Всі ці чинники відносяться до естетичного виховання.

Отже, естетичне виховання у творчості Тараса Шевченка полягає у розвитку системи духовних цінностей: віра в людину, виховання гуманності, боротьба за справедливість, людяність, утвердження добра. Його творчість пов'язана із життям простого люду і тому досить влучно передає внутрішні почуття людини. Завдяки неповторності його твори здатні переживати епохи, впливаючи на пробудження добрих, розумних начал у людини. Ніколи не старіє мистецтво, якщо воно відкриває нове у житті, якщо його зміст несе у собі високі ідеали краси.

Список використаних джерел:

1. Орлова Н. І. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839 – 2012): У 2 т. / упоряд.: Н. І. Орлова, Л. І. Буряк, Б. А. Короленко. – Т. 1. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. – 434 с.

Олена Побірченко
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЕТНОХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Пошук нових ефективних шляхів формування особистості здатної долати кризові явища нинішнього суспільства, бути причетною до збереження та примноження національних духовних і матеріальних цінностей, відчувати свою приналежність до національного культурного середовища, бути толерантним по відношенню до інших культур – зумовлює звернення до етнохудожньої культури України.

Сучасне відродження етнохудожніх цінностей потребує нового спрямування розвитку народної та традиційної культури.

Завдяки стійкій традиційності, етнохудожня культура несе в собі багатовіковий досвід життя народу, випробувані в різноманітних історичних ситуаціях способи комунікації всередині свого етносу та з іншими етнічними спільнотами, стереотипи поведінки та виховання, норми моралі, критерії істини та краси [3].

На думку науковців, зміст етнохудожнього виховання має спрямовуватися на узгодження системи цінностей суспільства, етнокультури, комплексу функцій народного мистецтва у формуванні духовного світу особистості з можливостями їх сприймання та збагачення кожною особистістю в процесі творчого пошуку[1].

Отже, етнічне спрямування змісту навчання та виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва, зумовлений пошуком нових ефективних шляхів їх підготовки.

Адже народне мистецтво серед багатьох видів мистецтв займає надзвичайне місце, бо воно відображає духовну та матеріальну культуру народу. А також несе в собі одвічні ідеї гармонії людини і природи, рівноваги і життєтворення, перемоги добра над злом тощо.

Наразі важливими функціями народної

традиції є збереження та адаптація художньої культури етносу до мінливих соціально-економічних умов.

Прийнято вважати народне мистецтво благодатним джерелом та безцінною скарбницею витоків усіх професійних форм і видів мистецтва. А також таким, що надихає сучасних художників ідеалами естетичної довершеності, декоративності, витонченості та досконалості художніх рішень; ефективним естетичним виховним засобом в умовах кризи виховання і девальвації суспільних цінностей у нашій країні.

Творча спадщина Тараса Шевченка є важливим джерелом формування етнохудожньої культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Глибокі знання про народне життя Шевченко вдало втілював у літературних та мистецьких образах, які набули сенсу вічності.

Його універсальні національні ідеї сягали минулого і пророчили майбутнє. А літературно-художня творчість (історичні поеми, драми, вірші, живописні картини, офорти, ілюстрації тощо) Тараса Шевченка повернула українському народу пам'ять його історії.

Саме в них автор говорив про життя та побут народу, славічиси гетьманщини,

козацьку вольницю, народних месників, боротьбу проти кріпацького і національного гніту, показував етнічну та культурну самобутність українського народу, його невід'ємне право на вільний, суверенний державний розвиток.

Кобзар палко любив Україну, але ця любов не була сліпою і не була неприязною до інших народів. Він особисто спілкувався з діячами різних національностей і релігійних конфесій. Звернімося, хоча б, до його заклику:

*Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Будучи глибоко духовною людиною, Тарас Шевченко ніби звертається до нащадків зберегти народні українські святині: архітектуру, літературу, мистецтво, культуру та ін.. Все своє життя він був прикладом служіння народу. Що і до нині викликає захоплення і є добрим орієнтиром для майбутніх учителів мистецьких дисциплін: досягнення нових горизонтів пізнання душі українського народу, його матеріальної і духовної культури, формування національного світогляду тощо.

Тому варто наголосити, що особливо цінною є творчість Тараса Шевченка у наші дні, коли у державному вимірі не завершено

пошуки напрямків ідеологічної основи незалежної України. Кожен патріот-українець у творчості Т. Шевченка знайде відповідь на питання сьогодення[2].

Список використаних джерел:

1. Бучківська, Г. В. Проектування етнохудожнього середовища в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів / Г. В. Бучківська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка : збірник / М-во освіти і науки України, Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – № 3. – С. 142-147.
2. Кожолянко Гергій Тарас Шевченко – етнолог [Електронний ресурс] / Гергій Кожолянко. – Режим доступу : http://www.chas.cv.ua/10_04/shev.html. – Назва з титул. екрану.
3. Чиханова Е. В. Этнохудожественное образование, как процесс индивидуального становления и развития творческого потенциала бакалавров дизайна.

Ольга Музика
*кандидат педагогічних наук ,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

**ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ЛІРИЧНІСТЬ
І СИЛА ДРАМАТИЗМУ ЖІНОЧИХ
ОБРАЗІВ**

*Жіноча доля, хто її розкаже?
Жіноча доля, хто її збагне?
Йй на землі моїй чомусь найважче...
Андрій Демиденко*

Творчість Тараса Шевченка, яка являє собою цілу епоху в історії українського мистецтва, припадає на середину ХІХ сторіччя. Художній доробок і поетичне слово Кобзаря стверджували самобутню силу української культури, визначали менталітет самого народу, його національну самосвідомість.

Відомий художник Леонардо да Вінчі стверджував, що «малярство – це німа поезія, а поезія – промовисте малярство».

Природа щедро наділила Шевченка не

лише поетичним даром, а й талантом художника, які не зраджували йому навіть у години тяжкої неволі й страждань.

Для нього живопис став потребою, вираженням творчого духу.

Митець не просто фіксував життєві явища, він болісно співпереживав стражданням свого народу, безстрашно виступав проти соціальної несправедливості та гноблення.

Живописні й графічні роботи майстра за глибиною почуттів, силою драматизму та суворою правдою стоять поряд з його полум'яними поезіями.

Талант художника проявився в Тараса Шевченка значно раніше, ніж талант поета. Найбільш ранній малюнок, що дійшов до нас і відомий під назвою «Погруддя жінки» або «Жіноча голівка», з якого розпочалась творчість видатного художника, датований ним 1830 роком, а перші літературні спроби припадають на 1836-1837 роки.

Шевченка без перебільшення можна назвати геніальним художником, у картинах якого відбивається вся глибина і самобутність волелюбної особистості.

Син кріпосного селянина став не тільки художником, академіком Санкт-Петербурзької Імператорської Академії художеств, а й особистістю-універсалом ХІХ століття.

Його живопис і графіка – це вишуканий світ, котрий мало схожий на конкретне життя, прожите Шевченком (із сорока семи років якого лише тринадцять припадає на життя вільного громадянина).

Тим не менше це світ виключно шевченківський, який втілює сутність його життя, відзначеного присутністю Долі й пронизаного потягом до Краси [1, с. 3].

Улюблений учень К. Брюллова, Т. Шевченко, відійшовши від академізму з умовністю його світобачення, прокладав нові шляхи в опануванні законами творчості.

Віддавши данину романтизму як у поезії, так і в малярстві, він прийшов до реалізму, але вже на більш високому рівні його ідейного та образного ладу, ніж у попередників.

Історична спадщина художника налічує десятки полотен різного жанру (близько 1200 робіт), серед яких особливе місце належить портретам, виконаним у техніці акварелі, сепії, офорту, олійного живопису.

Створені ним образи відзначаються невимушеністю, природністю, вдалою композиційною побудовою і свіжістю барв, намаганням дати психологічну характеристику людині.

Особливо хвилювало художника підневільне, часто трагічне становище жінки.

Тарас Шевченко бачив у жінці передусім духовну красу, обожнював материнство, уславлював вірність і щирість, але не прощає аморальності й жорстокості.

Мати з дитиною завжди була для нього найсвітлішим образом, уособленням краси, ніжності й благородства.

«Такого полум'яного культу материнства, – писав М. Т. Рильський, – такого апофеозу жіночого кохання й жіночої муки не знайти, мабуть, ні в одного з поетів світу. Нещасний в особистому житті, Шевченко найвищу і найчистішу красу світу бачив у жінці, в матері»:

*У нашій раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим...*

Яскравим втіленням його переживань є живописний твір «Катерина» (1842), що за сюжетом повторює однойменну поему 1838 року. Символом прекрасної і багатотраждальної України поет і художник зробив Катерину, зневажену в найбільшому – любові та знівечену в найсвятішому – почутті материнства, створивши при цьому прекрасний образ української Мадонни [4].

Шевченко розкрив одну з найвиразніших з погляду національного колориту й

актуальності проблем, яка містить у собі цілий спектр тогочасного українського життя.

Тема зведеної дівчини-покритки розвивається і в поемі «Слепая» (1842 р), в якій вперше замальовується помста зганьбленої жінки проти панської сваволі.

На тему цієї поеми Шевченко виконав олівцем і сепією однойменний малюнок, а також шість начерків та ескізів [3, с.46]. В основі поеми лежить трагічна доля безправної жінки часів кріпацтва – сліпої матері та її дочки Оксани.

Поетичний образ молодої красуні – Марії, доньки полковника Василя Кочубея і дружини гетьмана Івана Мазепи, створив Шевченко у однойменному творі, виконаному в техніці акварелі за мотивами поеми О. Пушкіна «Полтава».

Суттєву роль грає діагональна побудова простору картини і світлотіньові акценти, які підсилюють цей ефект безперервно зростаючої напруги, яка передається глядачеві [1; с. 8].

Перебування Т. Шевченка в Україні у 1843-1847 роках ознаменоване періодом розквіту та найактивнішої праці в галузі живописного портрета. Він створює цілу галерею жіночих образів. Його олійні портрети Т. Маєвської, Закревських, княгині Кейкуатової характеризуються проникненням

у внутрішній світ людини, виходом із колористичної замкнутості ефектами освітлення. Їм притаманна невимушеність і простота, вміння відчувати індивідуальність портретованого поряд із романтизацією образу [5; с. 8].

Вражає лаконізмом композиційного та живописного вирішення портрет Корсун (Горленко), де зображено молоду вродливу жінку з розумним і владним поглядом.

Надзвичайно майстерний і складний композиційно (овал в овалі) портрет княгині Катерини Кейкуатової.

Портрет приваблює віртуозним рисунком і живописом, винятковою гармонією кольорів, майстерною передачею фактури й глибоким психологізмом [5; с. 9].

Акварельні портрети 1843-1847 років вирізняються високим художніми якістьми. Кожен з них має характерну особливість. У портреті «Невідомої в коричневому вбранні» – це виняткова безпосередність образу, у портреті М. Ф. Катеринич – надзвичайно тонке й ніжне поєднання напівпрозорих білого, рожевого й блакитного тонів.

Привертає увагу «Портрет А. Ускової з донькою Наталею», в якому художник втілює ідею материнства й своє ставлення до дітей [5; с. 10].

Як бачимо, Тарас Шевченко – це визначна постать в історії українського мистецтва, він був предтечею тих процесів, які визначили подальший його розвиток у другій половині ХІХ сторіччя.

Шевченкові мальовані й поетичні образи пробуджували у сучасників інтерес до його батьківщини, її природи, людей. Вони надихали на творчість багатьох художників, котрі увійшли в історію національної культури як послідовники Кобзаря, творчість якого актуальна і дотепер, тому що теми, які він порушував у своїх творах, будуть існувати завжди!

Список використаних джерел:

1. Великие художники. Тарас Шевченко. – Киев : ООО «Иглмосс Юкрейн», 2003. – 31 с.
2. Тарас Шевченко : Життя і творчість у документах, фот., іл. : Альбом / Авт.-упоряд. : В. Х. Косян, Г. П. Паламарчук, О. І. Полянничко, К. В. Чумак; Авт. вступ. ст. Михайло Стельмах. – К. : Рад. шк., 1991. – 335с.
3. Тарахан-Береза З. Шевченко – поет і художник / З. Тарахан-Береза. – К. : «Наукова думка», 1985.
4. Цуркан І. Образ Катерини у творчості Тараса Шевченка / І. Цуркан // Матеріали Міжнародної науково-практичної конф. [„Актуальні аспекти модернізації художньо-педагогічної освіти”], (Полтава, 21-22 квітня 2005 р. – Полтава : ПДПУ, 2007. – С. 256-258.

5. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839-2012) : у 2 т. / упоряд. : Н. І. Орлова, Л. І. Буряк, Б.А. Короленко. – Т.1. К. : ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. – 434 с.

Людмила Андрощук
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри хореографії
та художньої культури
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

АРХЕТИП ЖІНКИ У ТВОРЧОСТІ ШЕВЧЕНКА ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИВ СУЧАСНОМУ ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Геній українського народу Тарас Григорович Шевченко залишається джерелом натхнення для митців всього світу. Творчість Великого Тараса – це філософія людської свободи, любові до рідного краю та складної долі України-Жінки.

Дослідження специфіки «національних образів світу», зокрема архетипу Жінки, особливо важливі для України як теоретична

основа відродження національної культури [3, с.71].

Концепція архетипу має витоки з аналітичної психології К. Юнга. Архетипами Юнг називає деякі вроджені психічні структури, які породжують загально значиму символіку снів, міфів, казок та ін. Це складні стани свідомості, які передаються спадково і відтворюють глибинні міфологічні символи, серед яких символ Матері (тобто Жінки) [2, с. 8]. Архетип є формою без власного змісту.

Роль образу Богині-Матері для культури українців підтверджують археологічні знахідки періоду палеоліту (33000-9000 років до н.е.). Отже, архетип Жінки є традиційним для нашої культури і наповнюється конкретним змістом в новому світовимірі відповідно до вимог певної епохи [4, с. 29].

Архетип Жінки як прикмета національної ідентифікації, займає провідне місце у творчості Тараса Григоровича[1]. Образи дівчини, жінки-матері, сестри втілюють в творах Тараса долю самої України.

Створення образу України засобами сучасного хореографічного мистецтва на основі архетипу жінки в творчості Тараса Шевченка хочемо продемонструвати на прикладі хореографічної композиції «Туга за

Україною».

Мій прадід Шарпанюк Іван Миронович, якого за «сталінських» часів було репресовано на довгих 15 років, розповідав, як тримала його українська пісня і творчість Тараса в найскладніші моменти життя. Найбільшим бажанням було повернутись в Україну, поглянути на «Садок вишневий коло хати» з рідного вікна. Ще одна туга за Україною з глибини мого серця: усвідомлення постійної боротьби за Україну і українське на своїй рідній землі.

В основу сюжету постановки покладено уривок поеми «Княжна»:

*Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою...*

Образ нареченої-вишні є відображенням шевченківського архетипу України. Саме з «живої картинки» квітучого дерева починається танець. Україна асоціюється з творчості Тараса Шевченка з «вишневим садком» Дівчата-дерева символізують непорочність, смуток і надію. В Україні споконвіку на кожному подвір'ї весною цвіли вишні. Коли в «епоху реформ» ввели податок на плоді дерева, вишні викорчували, та весною вони зацвіли, лежачи біля рідної хати.

Образ дерева зникає в темряві, ніби людина в тузі закриває очі.

«Зоре моя вечірняя»... Це звернення Шевченка до України-сестри, України-матері, України-нареченої. Омріяна така далека і така близька Україна, яка навіки проросла коханням та тугою в серці поета.

На сцену виходять дівчата-вишні, які «розповідають» через образну танцювальну лексику про любов автора до України.

Розкажи, як за горою

Сонечко сідає,

Як у Дніпра веселочка

Воду позичає.

Засобами танцювальної лексики та малюнків танцю відтворюються рядки вірша.

Танцювальна лексика є наслідувальною і відображає рухи самої природи: звернення до вечірньої зорі – арабеск з витягнутими «до неба» руками; Дніпро – коливальні рухи руками; веселка – коловий рух руками за годинниковою стрілкою; «сокорина віти розпустила» – імітування рухів гілок дерева від подиху вітру; «верба похилилась» – виведення рук у третю позицію.

Малюнки танцю: колони (звернення до зорі), лінії (Дніпро), півколо (веселка), коло, діагоналі. Ключовим у малюнках танцю є символ безкінечності (безперервний рух в

перетворенні), коли в завершальній частині танцю дівчата знову стають квітучим деревом.

Архетип Жінки-України в пластичному вирішенні постає недосяжним маревом цнотливості, страждання та приреченості на вічне сподівання на краще. В жіночих образах оживає верба, сокорина, вишня, хвилі Дніпра, барви веселки.

Зоря, до якої звертається Тарас Шевченко, є образом-ідеалом Жінки-України.

Зоре моя, вечірняя,

Зійди над горою...

В зоряному сяйві вишневий цвіт, який опадає від подиху вітру, нагадує танок юних дівчат... Наступної весни і через століття будуть квітнути сади і ми, українці, рядками Великого Тараса будемо висловлювати щирі почуття до рідної землі.

Список використаних джерел:

1. Бикова Т. Від місцевого до універсального: парадигма величі жінки-матері («Марія» Т. Шевченка та «Марія» В. Стефаника) [Електронний ресурс] / Бикова Т. – Режим доступу: http://www.univ.kiev.ua/pdfs/shevstud-16/18_Vukova_T.pdf

2. Наговицын А.Е. Древняя цивилизация: общая теория мифа / А. Е. Наговицын. – М.: Академический Проект, 2005. – 656 с.

3. Пулария Т. В. Архетип женщины в матрице украинской культуры: к постановке

проблеми[Електронний ресурс] / Т. В. Пуларія–
Режим
доступу:<http://repository.crimea.edu/jspui/bitstream/123456789/10735/1/19-Pularia.pdf>

4. Хитрук В. Золота булава: духовний код
Трипілля, України і Європи / В. Хитрук.– Київ-Херсон
: 2012. – 432 с.

5. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Г. Шевченко. –
Черкаси : ЗАТ «Книга», 2010. – 255с.

Сергій Куценко
старший викладач
кафедри хореографії та художньої культури
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Сьогодні Україна перебуває на шляху
радикальних політичних та соціальних
перетворень, які потребують від українського
суспільства стрімкого національного
відродження та побудови нового патріотично-
свідомого громадянського суспільства.

У Національній доктрині розвитку освіти
зазначається, що «Національне виховання є
одним із головних пріоритетів, органічною
складовою освіти. Його основна мета
виховання свідомого громадянина, патріота,
набуття молоддю соціального досвіду, високої
культури міжнаціональних взаємовідносин,
формування у молоді потреби та уміння жити в
громадянському суспільстві, духовності та
фізичної досконалості, моральної, художньо-
естетичної, трудової, екологічної культури»
[2].

Провідне місце в розвитку теорії та
практики національно-патріотичного
виховання належить І.Беху,
С.Гончаренку, С.Русовій, О.Сухомлинській, В.С
ухомлинському, К.Ушинському, І.Франку та
ін. Всі вони вважають, що могутнім засобом
національно-патріотичного виховання є
народна творчість.

Тому сьогодні, важливим питанням
постає вплив творчості Тараса Шевченка на
національно-патріотичне виховання
студентської молоді, зокрема майбутнього
вчителя хореографії.

Тарас Григорович Шевченко по праву
заслуговує носити звання представника
національної культури нашої держави. Його
життя і творчість розкриває новітні стандарти

виховання любові до рідної землі, гордості за свій народ, який має високі моральні якості, славне героїчне минуле, багату творчу спадщину через систему сучасної педагогічної освіти.

Т. Шевченко в своїх творах висвітлював надзвичайно цінні думки з питань патріотичного виховання і народної освіти.

Важливим традиційним засобом національно-патріотичного виховання майбутніх учителів хореографії є вивчення танцювальної культури нашого народу, яка має неабияке повчальне й виховне значення, зокрема для сучасного студентства. Глибокий зміст таневичерпний моральний і естетичний потенціал мудрості, національну ідею, характер, світогляд, мораль та інші компоненти національно-патріотичної свідомості нашого суспільства втілює в собі український танок.

Безперечним є той факт, що твори Т. Шевченка є джерелом художньої спадщини для створення та передачі національної ідеї засобами хореографічного мистецтва. Через невмирущі поетичні образи він передає глибинну духовність українського народу, його велич та непохитність перед ворогами. Тарас Григорович все своє життя пов'язав із долею України. Вся його творчість

просякнута думкою лише про Україну та її майбутнє.

Вагомим засобом на шляху національно-патріотичного виховання студента-хореографа є вивчення українських танців на основі поетичної творчості Т. Шевченка.

Переконливим прикладом та безперечним зразком слугує хореографічна постановка П. Вірського «Про що верба плаче», яку було створено за мотивами поем «Причинна», «Тополя» та цілої низки віршів великого Кобзаря.

Відтворюючи сюжетну канву шевченківської поезії, П. Вірський подав хореографічну мініатюру, насичену образами, музичними та пластичними інтонаціями, відповідними епосі Кобзаря, перейняту чарівністю шевченківського стилю. Наче оживають перед очима заповітні поетові думки, його безсмертні образи, писала Г. Боримська. В них – і кохання, і мрія, скорбота та гнів рідної України, одне слово – саме людське життя, складне і нелегке [1, с. 71].

Безперечно, сьогодні актуальним постає питання залучення студентів-хореографів до вивчення поетичної творчості Т. Шевченка, як засобу національно-патріотичного виховання та його реалізацію через мистецтво танцю.

Тому нинішнім завданням викладачів хореографії є залучення студентів до даного напрямку роботи в процесі вивчення дисциплін професійного циклу.

Серед сучасних педагогів-хореографів, що виховують у студентів почуття патріотизму та національної приналежності варто відзначити кандидата педагогічних наук, доцента, художнього керівника народного аматорського ансамблю сучасного танцю «Візаві» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Людмилу Михайлівну Андрощук. Адже вчисельній кількості її хореографічних композицій значне місце відводиться танцям національно-патріотичного спрямування, в основі яких відомі постановки на мотиви творів Т. Шевченка.

Так, декілька років тому Людмилою Андрощук було створено надзвичайно емоційну лірико-драматичну хореографічну картину «Тополя» (2004 р.), яку із великим успіхом та передбачуваною перемогою було показано на конкурсі «Шевченко в моєму серці» (м. Київ). Автор відтворила трагічну історію кохання дівчини, що від суму за своїм коханим перетворюється на тополя. В цій композиції вона передала розповідь із глибоким

підтекстом про струнку, самотню тополя, яка не піддається вітрам і високо здіймається у своїй незайманій красі до «самого неба», що стає символом нашої України, її національної та патріотичної величі.

Рік у рік репертуар ансамблю поповнюється танцями, сповненими національно-патріотичним духом нашого народу. У 2010 році було презентовано чергову працю «Туга за Україною» на основі поеми Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя». В даній композиції автор, передаючи неймовірну тугу Кобзаря ніби сповідь перед зорями, танцювальними рухами закликає глядача любити Україну, шанувати її незалежність та берегти її свободу.

Вміло використовуючи творчість Тараса Шевченка, Людмила Михайлівна перетворює його щирі розповіді на захоплюючу подорож по шевченківських місцях, передає його біль та тривогу, радість та надію на краще майбутнє України.

Варто відзначити, що сьогодні багато хореографічних колективів як професійних так і аматорських, виховують своїх учасників на основі глибокого і незаперечно болючого досвіду народного поета Тараса Шевченка.

Протягом багатьох віків український народ створював традиції, притаманні тільки

українському народу, в яких відображається національний характер, патріотизм та волелюбність. Джерелом таких традицій є народна творчість, зокрема творчість народного поета, великого Кобзаря Тараса Шевченка. Таку творчість не випадково називають національною школою, яка покликана формувати духовні цінності, патріотизм та національну приналежність нинішнього та майбутнього покоління.

Хореографічне мистецтво спрямоване на всебічне виховання майбутнього вчителя танцю, зокрема на формування національно-патріотичних почуттів, любові до України та її народу.

Список використаних джерел:

1. Боримська Г.В. Самоцвіти українського танцю [Текст] / Генрієтта Володимирівна Боримська. К. : Мистецтво, 1974. 136 с.

2. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Назва з екрану.

3. Кокуленко Б.Г. Мистецтво танцю у творчості Т. Г. Шевченка / Борис Григорович Кокуленко // Народна творчість та етнографія. К., 2008. – № 1. С. 15 – 23.

Микола Пічкур
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри образотворчого мистецтва
УДПУ імені Павла Тичини

РОЛЬ ЖИВОПИСНО-ГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ ЕТНІЧНОГО ІДЕАЛУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сьогодні, як ніколи, актуальні слова видатного українця Тараса Шевченка: «Світе тихий, краю милий, моя Україно, за що тебе сплюндровано, за що, мамо, гинеш?» Адже етнічний ідеал сучасного українського громадянина спотворено антигуманними цінностями влади, сили і грошей.

Тому актуальним є звернення до живописно-графічної спадщини Кобзаря, сповненої демократичними ідеями, які проголошують материнську любов, сімейну злагоду, дитиноцентризм, віросповідання як найвищих детермінант справжнього універсуму будь-якого народу.

Це простежується в багатьох живописних і графічних творах Великого митця.

Так, на живописному полотні «Селянська родина» (1843) на тлі хати зображено сцену з

життя молодого подружжя, яке милується першими кроками маленької дитини.

Приємний світловий акцентування увиразнює зміст твору. Майстерно відображене сяйво білої хати, обличчя персонажів, їхнього одягу й затінення інших другорядних деталей композиції фокусують увагу на сімейній ідилії, сповненої гармонійними взаєминами української родини.

Відомо, що душу Т. Шевченка наповнювали й інтернаціональні почуття. Про це свідчить те, що за років неволі в безкрайньому степу за Уралом він виконав чимало сюжетно-фігуративних графічних композицій. До цього його спонукав неабиякий інтерес до життя й побуту місцевих мешканців.

У листі до Варвари Репніної він пише: «Киргизы так живописны, так оригинальны, сами просятся под карандаш... А смотришь и не рисовать – это такая мука, которую поймет один только истинный художник» [2, с. 15].

У цьому плані цікава сепія «В юрті» (1848-1849). В інтер'єрі зображено чоловіка й жінку, зайнятих приготуванням їжі. Приховане світло розливається на обох постатях, акцентуючи особливості цього мирного дійства.

Аналогічна й за змістом графічна композиція «Тріо» (1851), що відтворює сцену сімейної злагоди в житті молодої казахської

сім'ї. В її центрі – яскраво осяяна світлом із прочинених дверей постать вродливої жінки, яка крутить жорна й зачаровано дивиться на коханого чоловіка, слухаючи його захоплюючу гру на домбрі. Третя дійова особа – корова, яка за своїм материнським інстинктом заглядає до затишної юрти, де пригрілося її телятко.

Свою любов до дітей митець показує в серіях малюнків. Для нього вони були янголятами, із чистою душею і важкою долею. Наприклад, зворушливо і проникливо зображено дітей на малюнках «Хлопчик розпалює грубку» (1849) і «Хлопчик гріється біля грубки» (1849).

Світлотіньовими «рембрантівськими» засобами художник концентрує увагу на відкритому обличчі постаті, омріяючи щастя й безтурботність дитинства, опоетизовуючи його образ із особливою душевною теплотою.

Про глибоке співпереживання Т. Шевченка знедоленим дітям свідчить сепія «Байгуші». Митець у цій композиції майстерно відтворює міміку, жести, пози маленьких хлопчиків-прохачів. Свою постать на другому плані художник зобразив для демонстрування милосердного ставлення до дітей.

Серед фігуративних композицій особливої увагу заслуговує сепія «Казашка Катя» («Молитва за померлими») (1856-1857).

Що саме прагнув відтворити художник у цій композиції, свідчать його стрічки з листа до Б. Залеського від 20 травня 1857 року: «Это религиозное поверье киргизов.

Они по ночам жгут бараний жир над покойниками, а днем наливают воду в ту самую плошку, где ночью жир горел, для того, чтобы птичка напилася и помолилась богу за душу любимого покойника. Не правда ли, поэтическое поверье?»[2, с. 17].

Застосовуючи зображувальний прийом розсіяного світла, митець намагається відтворити таємничу сутність віруючої людини, яка болісно переживає втрату близької людини й сповнена благоговінням.

Коротка характеристика окреслених художніх творів Т. Шевченка – це лише мізерна частка його величезної мистецької спадщини.

Про те, що він палко любив природу, людей, міста і села й усе живе на світі свідчать його численні графічні й живописні пейзажі, наприклад, «Вид на озеро біля міста між горами» (1839) «Краєвид з лісом та горами» (1839), «Гірський краєвид з вершниками в околицях Златоуста» (1838), «Руїни будинку Богдана Хмельницького в Суботіві» (1845) та інші.

Слід зазначити, що практично вся живописно-графічна спадщина

великого Кобзаря з належною повнотою й відповідними узагальненнями розкрита в працях таких мистецтвознавців, як Д. Антонович, П. Білецький, Л. Владич, Я. Затенацький, О. Зінгер, В. Касіян, М. Макаров, В. Овсійчук, Г. Паламарчук, Д. Степовик та ін. Однак, нині бракує публікацій та ґрунтовних досліджень ролі сприйняття живописних і графічних творів Тараса Шевченка у формуванні етнічного ідеалу сучасного громадянина.

На цьому наголошують такі педагогічно-науковці, як В. Гуменко, М. Дробноход, П. Кононенко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та інші.

Вони зазначають, що наука не виховала «шевченківської людини» – людини «з пріоритетним життєвим гаслом всеперемагаючої сили «Борітеся – поборете!», лицаря стійкої волі й героїчного духу, якому були притаманні, невичерпна енергія, прометеївсько-революційна спрямованість негасимої діяльності в інтересах рідного народу, своєї держави» [1, с. 3].

Таким чином, очевидно, що мистецтвознавцям слід систематизувати твори, які засвідчують національний стереотип художнього мислення Т. Шевченка, який безмежно любив Батьківщину та її народ, відстоював ідеї демократизму і самостійності

України. Цей матеріал, безперечно, буде цінним для естетичного і громадянського виховання сучасної молоді, зокрема для ефективного формування її національної самосвідомості, спрямованої на боротьбу за ідеали соціальної і національної свободи.

Список використаних джерел:

1. Утверджуємо ідеологію патріотизму і державотворення (Відкритий лист Президії АПН України та Міністерства освіти України) / Стельмахович М., Гуменко В., Дробноход [та ін.] // Освіта. – 29 квітня – 6 травня. – 1998. – С. 3.

2. Шевченко-художник. Бібліографічне видання (1839 – 2012) / Упоряд. : Л. Буряк, Н. Орлова, Б. Короленко. – К. : ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. – 520 с.

Наталія Пиж'янова
викладач кафедри музикознавства
та вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини

**ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ТВОРЧОСТІ
МИКОЛИ ЛИСЕНКА ТА ЙОГО
ПОСЛІДОВНИКІВ**

У 2014 році Україна відзначає 200 річницю від народження Тараса Григоровича Шевченко.

За цей період, його творчий доробок не лише не втратив своєї актуальності, соціальної та культурної значущості, а й навпаки, дозволяє по новому підійти до аналізу сучасних подій в Україні.

До тепер Тарас Шевченко залишається найвідомішим українським поетом, знаним на території України і за її межами.

Певно, що найбільшою заслугою поета є популяризація національної культури, піднесення українського мистецтва на світовий рівень.

Відомий поет Юрій Липа колись зауважив, що кожне покоління має переписувати історію свого народу, щоб глибше і повніше вивчити та пізнати його.

Творчість Тараса Шевченка спричинила великий вплив на композитора Миколу Лисенка. Завдяки його творчій та громадській діяльності наприкінці XIX ст., утворюються професійні течії в українській музиці.

Композитор, як і поет Тарас Шевченко, мав на меті популяризацію української культури та підвищення її рівня в цілому.

Аналізуючи звернення Миколи Лисенка до українських поетів, вивчаючи літературні джерела, що використовував композитор – можна простежити, що поезія Тараса

Шевченка займає найвагоміше місце у його музичній діяльності.

Найчастіше, як засіб вираження, композитор використовував вокальну музику – хори (19), пісні-романси (56), вокальні ансамблі (9), а також 3 кантати.

Саме вокальна та хорова музика завжди була найближчою для сприйняття народу, тому митець приділяє їй значну увагу у своїй творчості. Яскраве поєднання музики і слова допомагає краще усвідомлювати сутність творів Тараса Шевченка.

Великого значення у популяризації творчості Тараса Шевченка відіграли й послідовники Миколи Лисенка, які завжди прислуховувались до творчих ідей та прагнень свого наставника. Композитором був утворений хорівий колектив з молодих ентузіастів, що щиро захоплювалися прагненнями митця. Розїхавшись по різних регіонах України вони продовжили гідну справу композитора – популяризацію національної культури, її становлення на шлях професіоналізації.

Молоді композитори створюють чисельні твори на слова Тараса Шевченка, у тому числі й хоріві кантати, а його поезія лягає в основу лібрето до цілого ряду опер.

Зарубіжні композитори захоплюються віршами Тараса Шевченка. Такі композитори як П. Чайковський, М. Мусоргський, С. Рахманінов – використовували його поезію при написанні своїх музичних творів.

Національним надбанням можна вважати музику за творами Т. Шевченка, зокрема, таких композиторів, як М. Аркас „Катерина”, К. Данькевича „Лілея» та „Назар Стодоля”, В. Гомоляки „Оксана”, М. Веретківського „Наймичка”, С. Людкевич „Заповіт” та „Кавказ” та інші.

Творчість поета поєднує композиторів різних поколінь. До них належать Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, С. Людкевич, К. Стеценко, Я. Степовий, В. Лютий, А. Караманов, В. Пашник, А. Вахнянин, П. Ніщинський, В. Зубицький, Ю. Мейтус, І. Шамо, Л. Колодуб та інші.

Поезія Тараса Шевченка не втрачає своєї актуальності й у музичних творах сучасних композиторів, М. Скорика, Є. Станковича, Л. Дичко, Г. Гаврилець, В. Сільвестрова.

Список використаних джерел:

1. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О.С. Забужко. – К.: Абрис, 1997. – 144 с.
2. Шагинян М. С. Тарас Шевченко / М.С. Шагинян. – М.: Худ. лит., 1964. – 272 с.

3. Барвінський Є. Тарас Шевченко. Єго житє і твори / Є. Барвінський. – Львів, 1914. – С. 131–13

Зоя Сирота
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін*
Всеволод Сирота
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва*
**Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини**

«ЖИВОПИСНА УКРАЇНА» ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко був не лише геніальним філософом, мислителем, поетом, а і основоположником критичного реалізму в українському образотворчому мистецтві.

Загальновідомо, що саме Т. Г. Шевченко був одним із зачинателів і першим видатним майстром офорту у вітчизняному мистецтві.

У листі до Ф.П.Толстого, віце-президента Академії художеств, Т. Г. Шевченко пише : «...по приезде в Академию, сбожиюпомощью и с помощью добрых и просвещенных людей, буду гравером а Laaguatinta.

Распространять посредством гравюры славу славных художников, распостранять в обществе вкус и любовь к доброму и прекрасному – это... посильно бескорысная услуга человеку...» [2, с. 146].

І ще: «Быть хорошим гравером, значит бать распространителем прекрасного и поучительного в обществе.

Значит быть распространителем света истины. Значит быть полезным людям...» [2, с. 102].

Офорт (фр.*eau-forte*,) – різновид гравюри на металі, який дозволяє отримувати відтиски з друкарських форм, які попередньо оброблені кислотами. Постійний контакт з агресивними речовинами небезпечний для майстрів.

Тому, офорт має обмеження у використанні багатьма художниками.

Задум Шевченка виконати серію малюнків технікою офорту було для того часу сміливим і новим кроком, тому що у художній Академії, де у цей час панувала класична різцева гравюра, практично офортом не займались. Вивчаючи техніку офорту, він звертається до творчості Рембранта, тому що його творчість найбільше відповідала прагненню Шевченка до реалізму [2, с. 15].

Шевченко оволодіває усіма відомими тоді засобами графічного зображення.

Сповнений творчих задумів техніку офорту Шевченко використовує для виготовлення задуманого ним періодичного видання «Живописна Україна».

Роботу над підготовкою малюнків до задуманого видання Т. Г. Шевченко почав ще у 1843 р. під час першої подорожі на Україну : краєвиди Києва, численні ескізи, етюди та начерки. Рисунки виконано олівцем, в окремих випадках – тушшю-пером.

«Мне кажется, будь родина моя самая бедная, ничтожная на земле – и то быона мне казалась краше Швейцарии и всей Италии. Те, которые виделко днажды нашу Краину, говорят, что желали бы жить и умереть на ее прекрасных полях. Что же нам сказать ее детям?

Должно любить и гордиться своеюпрекраснейшеюматерью. Я как член ее великого семейства, служу ейжели не на существенную пользу, то по крайней мере на славу имениУкраины.

Обладая в мале искусством в живописи, предпринял я издание, названное мною «ЖивописнаяУкраина» [4, с.85].

Повернувшись до Петербурга в березні 1844 р. Шевченко, неперевершений майстер пейзажу, почав працювати над підготовкою до видання «Живописної України». Саме видання

«Живописної України» поклато початок розвиткові в українському мистецтві офорта.

Під час подорожі по Україні Тарас Шевченко побував і в Яготині, Полтавської губернії, де познайомився з сім'єю князя Репніна.

Про намір видати «ЖивописнуюУкраину» та її програму Шевченко писав наприкінці липня 1844 р. В. М. Репніній. В. М. Репніна писала щодо програми «Живописной Украины» в листі до Г. І. Псьол: «Я получила сегодня хорошее письмо от Шевченко... Шевченко предпринял огромный труд: «Живописная Украина».

Это будут гравюры им изготовленные, с текстами известных писателей; все они будут подразделены на три категории: пейзажи, достопримечательные по своей красоте или историческим воспоминаниям, затем изображения национальных нравов и, наконец, исторические сюжеты.

Он хочет [чтобы мы] воспользовались выборами, с тем, чтобы призвести подписку; такой сонет дал ему Григорович...» [3, с.270].

У листі до О. Бодянського від 6-7 травня 1844р. Шевченко писав: «...Я хочу малюватинашу Україну... Я нарисую її втрьох книгах: в першій будуть види, чи то по красі

своїй, чи по історії прикметні, в другій – сучасний побут, у третій – історія...» [5, с. 36].

Художник мріяв створити три таких альбоми, але за браком коштів вийшов лише один, куди увійшло тільки 6 естампів : «У Києві», «Видубецький монастир», «Судна рада», «Старости», «Казка», «Дари в Чигирині 1649 року».

Перед очима любителів живопису постає жива, справжня Україна.

Шевченко змалює із натури пам'ятки історії, відтворює природу і старовинну архітектуру України : Видубецький монастир, види Чигирини, Суботова, Батурина – руїни колишньої слави, місця, де проходили козацькі битви.

Звертаючись до змісту «Живописної України» необхідно, насамперед, зупинитись на історичній композиції «Дари в Чигирині 1649 року».

Історична композиція присвячена подіям визвольної війни українського народу середини XVII ст. Ось прийшли до гетьмана послы сусідніх держав із дарами.

Сидить сивобородий боярин, стоїть поважний турок у чалмі з кинджалом за поясом, у дальній освітленій кімнаті видніється постать вельможного польського пана, який прислухається до ради козацьких полковників.

Обличчя послів задумані й стривожені.

Художник вдало обрав не самий момент виходу Гетьмана до послів, а момент чекання. Шевченко знайшов надзвичайно вдалі образні характеристики, підкреслюючи безнадійність їх дипломатичної місії.

У жанровій сцені «Старости» правдиво змальовано сцену сватання, яка відрізняється цікавим трактуванням сюжету, реалістичною передачею події.

Тут вже зовсім інша картина. До дівчини прийшли старости. Зажурена мати, суворий батько, у відкриті двері заглядають цікаві сусідки. Гра світла й тіні на обличчях, одяг персонажів передано надзвичайно яскраво та виразно.

У «Судній раді» – справедливий народний суд. Картина сільського життя: поважні жителі села зібралися біля хати, щоб обговорити вину односельця, який стоїть перед нимизаклавши руки за спину. Уся його постава, гордо піднята голова ніби говорять про те, що він не визнає своєї вини.

Простота композиції, індивідуально окреслений характер кожної дійової особи, життєвість передачі події – характерні особливості «Судної ради».

Офорт-казка «Солдат і смерть» є гострою сатирою на миколаївську солдатчину. На

малюнку зображена зустріч солдата зі Смертю, яка занесла над служивим свою косу. Але солдат не боїться її, спокійно сидить, курить люльку, а поряд із ним стоїть його вірна зброя, якою він не раз відмахувався від смерті. Оддалік стоїть ще один солдат і спокійно жде закінчення діалогу між своїм товаришем і тою, яку не раз і сам бачив у бою.

Створений офорт за мотивами казки. Цей твір цікавий своєю соціальною спрямованістю, де в образі солдата уособлюється безсмертя.

Глибокий ідейний зміст, високе професійне виконання офортів «Живописної України», їхня довершеність дозволяє вважати їх одними з найкращих творів Т.Г. Шевченка.

Список використаних джерел:

1. Владич А. «Живописна Україна» Тараса Шевченка. – К., 1963.
2. Говдя П. Т. Г. Шевченко-художник. Нарис. «Мистецтво»Київ-1955.
3. Прийма Ф. Я. Шевченко в работе над «Живописной Украиной»: (По материалам архива В. Н. Репниной) // Збірник праць четвертої наукової шевченківської конференції. – К., 1956. – С 283.
4. Тарас Шевченко. Повна збірка творів, в трьох томах, К., 1951, т. III, с. 172.
5. Тарас Шевченко Повне зібрання творів у 10-и томах. – К.: вид. АН УРСР, 1961 р., т. 7, кн. 1, с. 207.

Володимир Лопушан
майстер виробничого навчання кафедри
образотворчого мистецтва
Тетяна Лопушан
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри Української літератури,
українознавства та методики їх навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ТВАРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Повстання 1768-1769 років, що увійшло до історії під назвою «Коліївщина», стало об'єктом міфологізації не випадково, бо, надумку І. Дзюби, «минуле, відбите у документах і ретельних описах, стає предметом (чи надбанням) історії як науки.

Минуле, закарбоване в народній пам'яті, народному переживанні й переказі, стає міфом, який своєю чергою може продукувати (чи «провокувати») інші, суб'єктивно-творчі міфи.

Міф у розумінні сучасної культурології – не довільна вигадка, не каприз нерозбірливої

думки і навіть не первісне, донаукове пояснення явищ світу, а максимальне самовиявлення явища, події, особистості, мовби розквіт їхньої самості»[1; III; 583].

Шевченко своїм авторським міфом спровокував потужний культуро творчий процес, до якого долучилися українські митці найрізноманітніших жанрів мистецтва: художники, скульптори, композитори, письменники, діячі театру та кіно.

Цей процес триває і нині, надихаючи молодь на власні інтерпретації шевченківського авторського міфу про Коліївщину, отже вивчення його студентами мистецьких спеціальностей є вкрай важливим і актуальним.

Позбавлена можливості самовизначення і самоозначення протягом більш як двох століть після Коліївщини колонізована українська нація вимушена була озиратися під час творення наукового та культурологічного дискурсу про повстання на метрополію, тобто спочатку на Польщу, а пізніше на Російську імперію, які намагалися використати факт повстання в своїх власних інтересах.

Одним з джерел міфу про «різню-коліївщину» стала праця Клода Рюльєра «Історія Польщі» (1807), у якій однобічно знайшли відображення спогади польської

шляхти про перебіг повстання.

Пізніше цей підхід усталився, щоправда, якщо польські історики і письменники робили наголос на бунтарстві й прагненні до деструкції, як психологічній домінанті українства, підкріпленій релігійним фанатизмом, то російські джерела намагалися пояснити факт повстання прагненням українців «злитися» у єдиному національному тілі з великоросами.

Обидві концепції, як бачимо, ґрунтуються на прагненні метрополій підкреслити меншовартісність і вторинність національного буття українства, його анархічність і несамодостатність.

Така позиція викликала праведний гнів Тараса Шевченка:

*«Гайдамаки не воины, –
Разбойники, воры,
Пятно в нашей истории...»
Брешеш, людоморе!
За святую правду-волю
Розбійник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина,
Не розіб'є живе серце
За свою країну [2; 284].*

Ці рядки відображають не лише особисту позицію поета щодо подій, але й зафіксоване у фольклорних джерелах ставлення до подій Коліївщини.

У гайдамацьких піснях тема Коліївщини розкривається особливо пристрасно.

Відтворюючи трагічні події повстання з великою симпатією і співчуттям, народ у своїх піснях на перший план виводить постаті очільників руху Максима Залізняка та Івана Гонти і ставить їх в один ряд з героями пісень і дум інших епох – Сіркою, Нечасом, Кривоносом, Морозенком та іншими.

Тарас Шевченко ще з дитячих літ увібрав з дідівських переказів тотальне народне ставлення до гайдамаків як до спадкоємців подвигів українського війська запорізького низового.

Таким чином кров, яку проливали гайдамаки у ході повстання є праведною, виправданою боротьбою нації за її право існувати на теренах історії.

Щоправда, слід зауважити, що Шевченко зумисне вдається до перебільшення кривавості повстання, наприклад, коли мова йде про убивство Гонтою своїх синів.

Насправді це яскравий приклад авторського міфу, який набув широкої популярності і сьогодні прересічним українцем

сприймається як достовірний факт, хоча історичні джерела його заперечують.

Так само перебільшена поетом кількість знищених католиків і євреїв. Звичайно, взяття Умані не обійшлося без кривавих сцен, але заповнена трупом криниця василіанського монастиря – знову ж таки авторський міф.

Шевченко вдається до таких художніх перебільшень не для того, щоб зобразити гайдамаків лиходіями, а лише намагається підкреслити таким чином непримиренність протистояння між народом і його поневолювачами.

Розгортаючи масштабну картину «гуляння» Гонти та Залізняка, поет підкреслює незламність народного духу, який, попри закріпачення, винищення кращих синів козацького роду, політику асиміляції і цілеспрямовану колонізацію та зросійщення знайшов сили для відстоювання своїх прав і своєї національної ідентичності.

Отже, поема Тараса Шевченка «Гайдамаки» є яскравим зразком авторського міфотворчого процесу новітньої доби, який став джерелом осмислення подій національної історії для майбутніх поколінь, для творення суспільного міфу про національно-визвольне повстання українського народу 1768 року, у якому знайшло не чуже, а власне

потрактування історичних подій з погляду його місця в національній історії. Художньо-мистецькі образи повстання знайшли своє втілення у всіх художніх жанрах, а тому є потужним виховним і освітнім чинником для професійного становлення творчої студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Дзюба І. З криниці літ: У 3 т. / Дзюба І. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – Т.ІІІ. – 880 с.
2. Шевченко Т. Кобзар. / Шевченко Т. – К.: Дніпро, 1974. – 624 с.

Владислав Гусак
*доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини*

РОЛЬ МУЗИКИ У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

*«Якби я був двічі рабом, за віолончель
я б продав себе у рабство втретє ...»*

Біографія Т. Шевченка усім відома. Юнаком він був на чужині, там з'явилися і перші твори. Але серце поета, разом

з усіма його почуттями, сподіваннями, щодня й щогодини було в Україні. Без України його серце не могло ні співати, ні сумувати, до неї поривалось і співало. Шевченкові поетичні твори промовляють до нас закликами, настановами, розповідають про тяжке життя селян-кріпаків, їхні долі.

Більшість із нас знають Т. Шевченка як поета, прозаїка, драматурга і менше як прекрасного художника, гравера, живописця. Його художні картини в Академії мистецтв у Петербурзі, де він навчався, були удостоєні високих нагород, йому присвоєно почесне звання Академіка художеств. Це важливий факт, який допомагає осягнути всю велич і багатогранність його таланту, зрозуміти його як інтелігента тонкої душі і світлого розуму.

Доктор мистецтвознавства, професор Л. Кіяновська, досліджувала ставлення великого кобзаря до класичної музики. Вивчаючи щоденники й повісті Т. Шевченка, вона знайшла кілька сотень розсипаних по його текстах згадок про твори музичного мистецтва. Науковець зазначає, що Т. Шевченко дуже добре відчував музику, навіть більше того – він навчився сам грати на фортепіано, виконував нескладні твори В. Моцарта і Л. Бетховена. Л. Кіяновська зазначає, що такі факти можуть бути насправді реальними, адже звання

академіка Академії мистецтв присуджувалося дійсно надзвичайно освіченим, визначним особистостям.

Любов до музики Т. Шевченка доводить і той факт, що він відвідував усі оперні прем'єри, престижні концерти.

У Т. Шевченка було дуже широке коло музичних смаків. Поміж інших композиторів він дуже любив Й. Гайдна, В. Моцарта і Л. Бетховена, постійно до них звертався. Обожнював Ф. Шопена, Ф. Мендельсона. Дуже добре знав тогочасних віртуозів: Н. Паганіні, Ф. Серве, А. В'єтана, в його творах згадуються десятки прізвищ. Все це говорить про те, що Т. Шевченко – інтелігент надзвичайно високого художнього смаку. Щоденники Тараса Шевченка дуже багаті на музичні судження. Він часто звертається до віденських класиків. І, звичайно, ідеалом гармонії завжди залишався Вольфганг Амадей Моцарт. Зберігся такий фрагмент із записів Т. Шевченка за 1857 рік: «Я почув, як маленький оркестрик грає увертюру до опери Моцарта. Це така чудова музика, що мені здається, її не можна заграти недобре, вона завжди звучить божественно» [3]. В його «Щоденниках» є ще один характерний спогад, що стосується великого віденського композитора. Коли Тарас Григорович повернувся із заслання, здавалося

б, треба шукати собі притулку, думати про свою долю, а він пише, що випадково потрапив у товариство, де був присутній чоловік, який геніально грав В. Моцарта. Він аж здивувався, одразу забув про все, що відбувалося, – сидів і насолоджувався цією музикою. Йому не треба було карт, п'яного товариства: важливим було те, що раптом знайшовся той, хто вмів грати цю геніальну музику.

Крім того, одним із улюблених творів Т. Шевченка є увертюра до опери Джоаккіно Россіні «Вільгельм Телль».

Твір близький йому і за характером, і за сюжетом, адже Вільгельм Телль – це герой, який піднімає значення національного питання так високо над особистим, що ладен пожертвувати власним сином заради добра народу.

В цій музиці є ще один символ – її піднесеність, адже ми завжди плачемо над долею нашого народу разом із Т. Шевченком, але в нього є й зовсім інший бік.

Це тонко і влучно висловив Іван Франко: «Якби я мав одним словом схарактеризувати поезію Шевченка, то сказав би, що це поезія бажання, вільне життя, свободне, нічим не укутаний розвій особистості, цілого суспільства, цілого народу».

Звичайно, що проживаючи у Петербурзі,

Т. Шевченко цікавився творчістю класиків російської музики М. Глінки та М. Мусоргського, дуже добрі стосунки пов'язували його з музикантами-аматорами братами Федором і Яковом Лизогубами та іншими музикантами – чи професійними, чи любителями.

Особливо ж тісна дружба пов'язувала Тараса Шевченка із Семеном Гулаком-Артемовським, вона тривала кілька десятків років і, що дуже важливо, С. Гулак-Артемовський був одним із небагатьох, хто не відцурався Т. Шевченка, коли він був на засланні, і підтримував його навіть матеріально.

Т. Шевченко пише йому із заслання листа: «Брате мій, друже мій єдиний, Семене, благородніша і чистіша душа, хто б ще мене тут згадав, та ще й п'ятнадцять карбованців вислав. Благодарю тебе і помишленієм і серцем своїм». Найулюбленішому другові Тарасу Шевченку Семен Гулак-Артемовський присвятив свою пісню «Стоїть явір над водою».

Захоплення Т. Шевченко музикою дуже тісно переплітається з його літературною творчістю. Воно мало вплив і на поезію Т. Шевченка, і особливо на прозу. В його повістях дуже часто зустрічаються

різноманітні музичні символи. В поезії він, звісно, більше виходить із народної, духовної української пісні. Саме українське поетичне слово провокувало його на національні інтонації. Але там, де він проявляє себе як інтелігент, в повістях, щоденниках чи листах, змальовується цілком інша картина. Т. Шевченко є людиною світової культури. Уривок з його повісті «Музика» відкриває Т. Шевченка як романтика. Тут він автобіографічно пише про свою особисту ніжну любов до віолончелі: «Арновський привіз віолончель. Боже, що ж то за іграшка! Це лиш одна душа людська може так співати і плакати, як співає і плаче цей дивовижний інструмент. Майстер, що його зробив, мабуть, був сам Прометей. Я лягаю спати і кладу його біля себе. Це моє життя, моє друге я. І якби я був двічі рабом, я б за цей інструмент продав себе втретє в рабство» [4].

З цих слів можна зрозуміти, як музика брала його за душу, як глибоко він її відчував... Символічно, що ці слова проголошує герой на ім'я Тарас. Єдиний раз він називає героя своїм власним іменем – таки музиканта, навіть не художника.

Саме в цій повісті Т. Шевченко використовує прийом, яким потім користуватимуться наступні покоління

письменників: певні події в творі мають свою музичну символіку.

Коли Т. Шевченко хоче показати духовну вищість слуг від своїх панів, він проводить таку паралель: пани розважаються під новомодні німецькі танці, а слуги слухають Ф. Шопена, якого грає їм Тарас.

У кожного – свій Тарас Шевченко, бо кожен вибирає в його спадщині те, що йому найближче.

Кожен бере у нього стільки, скільки зможе. Кожен пише про нього так, як може. А сам Т. Шевченко як явище велике і вічне – невичерпний і нескінченний.

Він росте і розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Т. Шевченко – завжди попереду. До нього треба доростати усім життям.

Список використаних джерел:

1. Корольок Н. Полум'яне слово Шевченка в музиці: Хорова творчість українських композиторів / Ніна Корольок; Ред. І. Коханик. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1995. – 198 с.

2. Кралюк П. Естетика Тараса Шевченка / П. Кралюк // Шкільний світ. – 2009. – №8. – С.1–4.

3. Тарас Шевченко. Щоденник. Листи. / За загальною редакцією Лариси Івшиної. – Видання перше. Бібліотека газети «День» «Україна Incognita». ПрАТ «Українська прес-група». – 2013. – 80 с.

4. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. / Тарас

Шевченко. – Т. 3: Драматичні твори. Повісті. – К., 2003. – С. 178-239.

5. Шевченко й музика [Електронний ресурс] / Урбан Олена – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/ru/article/kultura/shevchenko-i-muzyka>

Ольга Козій

*доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини*

МУЗИЧНА ШЕВЧЕНКІАНА

75

*«Він був сином мужика і став
володарем у царстві духу.*

*Він був кріпаком і став володарем у
царстві людської культури.*

*Він був самоуком і вказав нові, світлі і вільні
шляхи професорам і книжним ученим...»*

Іван Франко

Є імена, що увібрали у себе живу нездоланну душу народу, стали часткою його непростого життя. Таким ім'ям для нас, українських людей, стало ім'я Тараса Григоровича Шевченка, чия поезія не лише байдужих, викликає в людях почуття гордості і

захоплення своєю красою, революційною силою і народною мудрістю.

«Кожен, хто звертається до Шевченка, знаходить свої відповіді, бо він говорив про особисте, яке ставало універсальним, суб'єктивність його була настільки чесною і відвертою, що сприймається як найвища міра об'єктивності.

Вимір його – це безмірність. Саме тому так важливо, що ми знову і знову шукаємо відповідей на засадничі питання саме в нього» [1].

Музикальність, наспівність поезії Шевченка близька до народнопісенної творчості. Взаємозв'язок поезії з народною піснею детально вивчали українські музичні науковці: М. Грінченко, М. Гордійчук, П. Козицький, Ф. Колесса та ін.

На творах Кобзаря зростали, морально мужніли, духовно збагачувалися кращі українські письменники, поети, художники, музиканти. Завдяки йому міцніли світоглядні позиції Івана Франка, Лесі Українки, Павла Грабовського, Михайла Коцюбинського, шліфувалася поетична майстерність Максима Рильського, Павла Тичини, формувалася муза Миколи Лисенка, Якова Степового, Кирила Стеценка та ін.

Пісні на слова великого Кобзаря – лише

невеличка частка велетенського за кількістю й безмежного за різноманітністю форм озвучення жанрового різновиду: ім'я якому – музична шевченкіана.

Близкість і розуміння народних інтересів, думок, сподівань, надій спонукало селян, лірників, кобзарів самим складати мелодії, або використовуючи народну пісню співати вірші Т. Г. Шевченка.

Ще за життя почали створюватися пісні на його слова. Співучі рядки легко лягають на музику, ось чому багато віршів Тараса Шевченка стали народними піснями, наприклад «Заповіт», «Думи мої, думи мої», «Рече та стогне Дніпр широкий» та багато інших.

Улюблені теми письменника – любов до рідного краю, героїзм, мужність, ідеї національно-визвольної боротьби, національні мотиви. Мелодії до них склали прості, часто не писемні селяни, для яких вірші Шевченка були настільки близькі й зрозумілі, настільки глибоко відтворювали їхні мрії і сподівання, що сприймалися як народні.

Ряд творів геніального поета пройняті відчуттям образів української природи.

У них ніби поєдналися невіддільні від народного живописання компоненти пейзажу, як вечірня зоря, зелена діброва, широке поле,

буйний вітер, червона калина, верба над водою, вишневий садок. Поетові радісно на рідній землі і він пристрасно стверджує право людини на земне щастя, радощі, насолоду: «Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина...» [4].

Особливою чуйністю відзначаються пісні про дівочу й жіночу долю часів кріпаччини, про ніжну турботливу материнську любов: «У нашій раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим...»[4].

Сам Шевченко дуже любив народну пісню «Зірнька», а також «Тече річка невеличка», «Ой на горі та жінці жнуть», знав безліч чумацьких, історичних, козацьких, рекрутських пісень, співав думи.

Народна пісня була для поета чимось необхідно значущим, підтримувала його у важкі часи, у негоду, в радості та горі.

Більше як 80 пісень на слова Шевченка належить М. В. Лисенкові. Його традицію продовжили К. Стеценко, Я. Степовий, С. Людкевич, С. Воробкевич, П. Ніщинський, А. Вахнянін, М. Вербицький, П. Сокальський, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, Г. Гладкий, В. Заремба, Г. Топольницький та ін.. Майже кожен композитор торкнувся поезії великого поета, не міг пройти осторонь його творчості,

як і кожна людина не лишилась байдужою, котра хоч раз прочитала вірші великого поета.

Не лишила байдужими спадщина поета і класиків російської музики: М. Мусоргський (вокальні твори «Гопак» і «Дніпро»), П. Чайковський (романс «Вечір», «Садок вишневий коло хати»), С. Рахманінов (дума «Минають дні, минають ночі»).

Ніна Королюк, в своїй книжці «Полум'яне слово Шевченка в музиці», акцентує увагу на тому, що «зі зверненням професіональних композиторів до поезії Кобзаря в українській музиці виникає окремий могутній пласт – музична Шевченкіана, яка вражає своєю свіжістю, різнобарвністю і невичерпністю»[3,12].

В другій половині XIX – на початку XX ст. багато музичних творів на слова Шевченка написали західноукраїнські композитори.

Д. Січинський створив кантату « Лічу в неволі...», хорові твори « Минулі літа», «Один у другого питаєм», солоспіви « У гаю, гаю», «І золотої й дорогої...». Більше десяти музичних творів написав С. Воробкевич, Ф. Колесса створив хорові твори «Було колись в Україні», «Утоптала стежечку», «закувала зозуленька», « Якби мені черевики» та ін.. Великі хорові твори створив один із засновників музичного товариства «Львівський Боян» Й. Кишакевич:

«Гамалія», «Калина», «Ой нема ні вітру, ні хвилі».

С. Людкевич написав дослідження «Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка» та «Про композицію до поезій Тараса Шевченка».

Тільки початок ХХ ст. ознаменувався кантатами та хорами С. Людкевича (кантата-симфонія «Кавказ»), К. Стеценка («У неділеньку у святу»), Л. Ревуцького (кантати-поеми «Хустина» та «Ой чого ти почорніло»), творами Б. Лятошинського («За байраком байрак», «Із-за гаю сонце сходить») та ін..

З'являються нові хорові твори М. Вериківського, Л. Дичко К. Данькевича, Є. Станковича, та інших сучасних композиторів.

У виконанні благородних завдань поетичні скарби Тараса Шевченка є живою та діючою силою і в наш час. Недарма його називають пророком. І сьогодні його слова актуальні, як ніколи. Вони спонукають думати, боротись, з гідністю відстоювати свою державу та національну свободу, творити нову вільну Україну.

Список використаних джерел:

1. Брюховецька Л. // Киевская старина. – 1882. – №10. – С. 71.

2. Ващенко В. С. Епітети поетичної мови Т.Г. Шевченка: Словник-показчик. – Дніпропетровськ, 1982.

3. Ніна Корольок. Полум'яне слово Шевченка в музиці. – К., 1995.

4. Тарас Шевченко. Малий Кобзар. – К.: Веселка, 1979. – 383 с.

Оксана Сухецька

*доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини*

ЛІРИКА КОБЗАРЯ – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ КОМПОЗИТОРІВ

Поезія найвищої любові до «святої України» виросла з фольклорного джерела і стала найголовнішим рушієм творчого життя Т. Шевченка. Україною, її славною історією, народною культурою, українськими піснями був сповнений весь внутрішній світ поета.

Т. Г. Шевченко – постать велетенська. Серед світових геніїв важко назвати ім'я поета, вірші якого перелились би таким широким потоком у музичні твори.

Автор книжки «Полум'яне слово Шевченка в музиці» Ніна Корольок привертає

увагу на те, що «зі зверненням професійних композиторів до поезії Кобзаря в українській музиці виникає окремий могутній пласт – музична Шевченкіана, яка вражає своєю свіжістю, різнобарвністю і невичерпністю»[2,12].

Традицію озвучення Шевченкової поезії потужно заклали композитори XIX ст., насамперед М. Лисенко.

До творчості Т. Шевченка зверталися композитори: П. Ніщинський («Вечорниці» до драми «Назар Стодоля»), А. Вахнянин («Садок вишневий»), С. Воробкевич («Думи мої», «Минають ночі» тощо), М. Вербицький («Заповіт»), М. Аркас (опера «Катерина»).

Солоспіви, написані на вірші Т. Шевченка композиторами, серед яких: П. Сокальський, В. Заремба, А. Вахняни та ін., стали народними піснями.

Серед великого музичного розмаїття особливе місце посідає поезія Т. Шевченка у романсовій ліриці українських композиторів. Поезія Т. Шевченка – основа для написання безлічі хорових творів.

М. Лисенко – неперевершений, найглибший найгрунтовніший інтерпретатор поезій Т. Шевченка XX ст.

Це дивовижний випадок, коли

композитор звертався до поезії одного автора протягом усього свого життя.

Його цикл «Музика до Кобзаря» містить 87 творів різних жанрів і форм, серед яких: 56 романсів, 19 хорів, 9 вокальних ансамблів і 3 кантати.

Із «Кобзаря» Т. Шевченка, М. Лисенко, власне, розпочав свій творчий шлях.

Щорічно М. Лисенко організовував концерти пам'яті Т. Шевченка, де породив нову концертну форму – змішаний концерт. Неоціненне значення М. Лисенка – «Шевченка в музиці» – як називали його ще за життя, для української культури та для України взагалі.

В Україні неможливо знайти композитора, який би не звертався до поезії Т. Шевченка. До спадщини поета також зверталися класики російської музики: М. Мусоргський (вокальні твори «Гопак» і «Дніпро»), П. Чайковський (романс «Вечір», «Садок вишневий коло хати»), С. Рахманінов (дума «Минають дні, минають ночі»).

Початок XX ст. ознаменувався кантатами та хорами С. Людкевича (відома кантата-симфонія «Кавказ»), К. Стеценка («У неділеньку у святу»), Л. Ревуцького (кантати-поєми «Хустина» та «Ой чого ти почорніло»), вражаючими творами Б. Лятошинського («За байраком байрак», «Із-за гаю сонце сходить»)

та багатьма іншими. З'являються музично-театральні, симфонічні та хорові полотна М.Вериківського, К.Данькевича, Г.Майбороди, Є. Станковича, Л.Дичко.

Музикальність, наспівність Шевченківської поезії дуже близька до народнопісенної творчості.

Учень і послідовник М. Лисенка – видатний композитор С. Людкевич, акцентував передусім на високій художній вартості Лисенкових солоспівів з «Музики до Кобзаря» Т. Шевченка» та органічній єдності слова і музики. С. Людкевич - перший дослідник народнопісенної основи поезії Шевченка, писав, що він не складав, а виспівував свої поезії, хоч і без мелодії, визначивши одну важливу особливість – вільний перехід від одного ритму до іншого.

Вимоги щодо інтерпретації поезії Кобзаря С. Людкевич сформулював таким чином: «Без розуміння українських народних пісень нема й бесіди про розуміння й інтерпретування Шевченка... Музика Т. Шевченка мусить бути так само живим вицвітом українських народних пісень, як його поезія» [3, с. 128].

Спілкування Т. Шевченка з музикантами свого часу сприяло розширенню музичного світогляду поета.

Він був дуже чутливим, тонким музикантом-інтерпретатором, вдумливим музикантом-критиком, музикантом-мислителем.

На думку видатного українського музикознавця М. Гордійчука, Т. Шевченко – «наймузикальніший» поету світовій літературі.

Недаремно свою збірку поетичних творів назвав «Кобзарем». Адже кобзар – це, власне, не стільки поет, скільки співець. Та й свої поетичні твори Т. Шевченко часто трактував як пісні-думи.

Однією з багатьох сфер уподобань поета був спів. Сучасники поета відзначали чудове виконання ним народних пісень. За свідченням друзів, Т. Шевченко мав тенор, а можливо, баритон з високими верхніми нотами.

Всі, хто знав Т. Шевченка, відзначали, що його спів мав великий емоційний вплив на оточуючих. М. Білозерський згадує: «Мою матір особливо зачаровував Шевченко своїми співами: ходить, бувало, по залі, заклавши руки назад, опустивши вниз свою думну голову; шия зав'язана шарфом, вираз обличчя сумний, голос тихий і тонкий; мати бувало плаче від його пісень». [4, с. 71]

Саме народна пісня, як зазначав О. Гончар, була «матір'ю Шевченкової поезії» [1, с. 6], саме вона збагачувала його поезію

народнопісними епітетами, риторичними запитаннями та зверненнями.

Серед авторів слід назвати М. Вербицького, К. Стеценка, Я. Степового, В. Барвінського, Ю. Мейтуса, Д. Клебанова, Л. Колодуба, М. Скорика, Д. Січинського, Г. Майбороду, А. Кос-Анатольського, та ін.

Глибоким розумінням близькості поетичної творчості поета до народнопісенної проникнуті праці Ф. Колесси («Студії над поетичною творчістю Шевченка»), М. Шагінян («Тарас Шевченко»), М. Рильського, який ставив поета поряд з такими світочами, як О. Пушкін, Г. Гейне, А. Міцкевич, Ш. Руставелі.

Значна частина творів вищеназаних композиторів надрукована 1961 р. у Києві в Ювілейному збірнику «Вокальні твори українських композиторів на слова Тараса Григоровича Шевченка».

У 1989 році вийшов збірник романсів (упорядник В. Варицький) та збірник хорів (упорядник Н. Любченко).

Саме своєрідність поетичної спадщини Т. Шевченка надала вокальній музиці українських композиторів самобутності і неповторності.

Кожен, хто читатиме «Кобзар» Т. Шевченка, не зможе не помітити, що у

плетиво своїх оригінальних творів він вводив народні пісні. Скільки ж він їх знав, тих «звуків України», про які писав. Герої його поезії співали і в горі, і в радості.

Без сумніву, серце великого поета надихалось живим словом української пісні, і дотепер він вражає нас своєю безмежною обізнаністю в царині українського фольклору.

Список використаних джерел:

1. Гончар О. Вічне слово / О. Гончар // Тарас Шевченко Кобзар. – К., Дніпро, 1985. – С. 624
2. Королюк Н. Полум'яне слово Шевченка в музиці: Хорова творчість українських композиторів / Ніна Королюк. – К., Видавництво імені Олени Теліги, 1995. – С. 198.
3. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Шевченка // Дослідження, статті. – К., 1976. – С. 224.
4. Спогади М. Білозерського // Киевская старина. – 1882. – №10.

Віра Калабська
доцент кафедри інструментального
виконавства
Тетяна Радзівіл
доцент кафедри інструментального
виконавства
УДПУ імені Павла Тичини

«БУКВАР ПВДЕННОРУСЬКИЙ»
Т. ШЕВЧЕНКА ДЖЕРЕЛО
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Для України завжди було важливим питання патріотичного виховання. І сьогодні побудова демократичного суспільства базується саме на засадах патріотизму, національної ідеї, народній культурі. Про це наголошується у чинних документах у галузі освіти: Законі України Про освіту (1991), Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1994), Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2007), Концепції національно-патріотичного виховання молоді (2009) та інших законодавчих актах, що стосуються навчання і виховання молодого покоління. Патріотизм, національна свідомість є тими чинниками, що визначають моральну та

соціальну сутність людини і від яких залежать доля і саме існування народу, що зумовлює національний зміст освіти та пошуків засобів вирішення її завдань.

Патріотичне виховання завжди було у полі зору вчених та дослідників і посідало одне з чільних місць у вітчизняній історико-педагогічній думці.

Теоретичні проблеми патріотичного виховання розробляли такі відомі українські педагоги: Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Юркевич та ін.

Серед сучасних дослідників котрі працюють над проблемою патріотичного виховання та громадянських якостей школярів, – І. Бех, О. Вишневецький, П. Ігнатенко, Н. Іщук, В. Каюков, А. Погрібний, В. Поплужний, Ю. Руденко, М. Стельмахович, О. Савченко, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.

Важлива роль у формуванні патріотичної особистості належить українській усній народній словесності. Упродовж віків вона була для всього українського народу тим невичерпним джерелом, звідки наступні покоління набирались сили, мудрості життя, снаги й завзяття.

Окрім того, історія розвитку

українського суспільства свідчить, що фольклор виступав як чинник консолідації української нації, що була розділена на політичній карті різними імперіями, зокрема у другій половині XIX – на початку XX ст.

У другій половині XIX – початку XX ст. зразки українського фольклору використовувались у змісті підручників.

У 1861 р. побачив світ «Буквар південноруський» Т. Шевченка[3], упорядкований автором для українських недільних шкіл, тексти у якому були надруковані українською мовою, але російськими літерами. Через сто тридцять років (1991 р.) видавництвом «Веселка» його було перевидано. За словами громадського діяча, письменника, літературного критика О. Гончара, він був «улюбленою працею нашого національного генія, його прощальною, лебединою піснею, яку він посилав з похмурих берегів Неви далекій своїй Україні, її дітям, її прекрасному юному цвіту, в чиему достойному майбутті поет вбачав і своє власне безсмертя» [1, с. 3].

У листі Т. Шевченка до М. Чалого розкривається задум поета про видання не тільки одного букваря, а й упорядкування серії книжок як цілісної системи національної початкової освіти, та її значення для

українського народу: «Думка єсть за «Букварем» напечатать лічбу (арифметику) – і ціни, і величини такої ж, як «Буквар». За лічбою – етнографію і географію в 5 копійок. А історію тільки нашу, може вбагаю в 10 копійок. Якби Бог поміг оце мале діло зробить, то велике само б збилося» [4, с. 54].

У навчальному матеріалі Т. Шевченко активно використовує український фольклор – для читання він подає дві думи («Думу про пирятинського поповича Олексія» та «Думу про Марусю попівну Богуславку») і 13 прислів'їв. Саме народна словесність, на думку Т. Шевченка, повинна була плекати у юних душах глибоке почуття любові до всього рідного, українського. «Буквар південноруський» свідчить про непересічний талант Т. Шевченка-педагога, про його щире зацікавлення проблемами освіти, його прагнення просвітити «незрячих гречкосіїв», пробудити в них почуття національної гідності.

Т. Шевченко, як автор «Букваря південноруського», намагався виховати маленьких українців у патріотичному дусі. І для цього не випадково обрані продуктивні і активні у цьому сенсі жанри фольклору другої половини XIX ст.: думи і прислів'я. Автор подає моделі поведінки гідні наслідування. У змісті дум, що

обрав Т. Шевченко яскраво виражена тема-каяття, спокута гріхів, також проходить тема жертвності: Олексій, який готовий заради спасіння козацького війська себе погубити у морі, і Маруся, яка, визволивши невільників, ставить своє подальше життя під загрозу. У другій думі події розгортаються напередодні Великодня, що підсилює вчинок героїні, адже Христос жертвовно постраждав за гріхи усього людства. А жертвна любов до України, за Г. Ващенком, є основою свідомого патріотизму.

Молоді вчителі-студенти недільних шкіл, громадівці широко використовували у навчальному процесі другої половини ХІХ ст. «Букварьюжнорусский» Т. Шевченка, але нестача навчальних книг рідною мовою була очевидною, про це красномовно свідчить факт звернення громадівців з порадою у цій справі до Т. Шевченка. На їхнє прохання поет відгукнувся і надіслав харківським недільним школам 3000 примірників свого «Букваря», що було неоціненним подарунком для українських учнів і учителів [2].

Отже, Т. Шевченко був великими українцем, патріотом-подвижником, що поклав своє життя на вітар просвіти рідного народу. Його патріотичні переконання знайшли своє відображення у «Букварі південноруському».

Список використаних джерел:

1. Гончар О. Батько Тарас – дітям України / О. Гончар // Шевченко, Т. Буквар південноруський 1861 року / Т. Шевченко. – К. : Веселка, 1991. – С. 3-6.
2. Українська педагогіка в персоналіях : в 2 кн. : навч. посібник / авт.: О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березівська [та ін.] ; за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. Х-ХІХ ст. – 624 с.
3. Шевченко Т. Г. Буквар південноруський 1861 року : для мол. та серед.шк. віку / Т. Г. Шевченко ; упоряд. М. М. Ілляша ; вступ. слово О. Т. Гончара ; післямова В. М. Яцюка. – К. : Веселка, 1991. – 63 с. : іл.
4. Яцюк В. Кобзаревий «Буквар» / В. Яцюк // Шевченко, Т. Буквар південноруський 1861 року / Т. Шевченко. – К. : Веселка, 1991. – С. 53

Леонід Ятло
доцент кафедри музикознавства
та вокально-хорових дисциплін,
заслужений працівник культури України
Людмила Ятло
старший викладач кафедри музикознавства
та вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини

ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА В ХОРОВИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

В другій половині ХІХ століття українська хорова музика розвивалася під потужним впливом Шевченкової поезії, яка й на сьогодні є невичерпним духовним джерелом утвердження національної самосвідомості.

Глибокий образно-тематичний зміст з проникненням в глибинні стилістичні пласти народної творчості, особлива музичність віршів Тараса Шевченка, яка була тісно пов'язаною з національним фольклором, стали

джерелом творчого натхнення для багатьох українських композиторів.

Відомі в усьому світі Шевченкові «Заповіт» на мелодію Гордія Гладкого та «Реве та стогне Дніпр широкий», мелодію якої написав у 1884 році композитор Данило Крижанівський, стали піснями-символами українців, піснями у яких явлено безмежну любов до України, велику силу думок і почуттів.

У музичній інтерпретації розкрилася сутність глибокого драматизму Шевченкової поезії, яка виявилась і в жанровому та образно-тематичному спрямуванні його пісень. З цим пов'язані й імпульси розвитку нових засобів музичної виразності: музичної форми, музичного тематизму, гармонічних засобів, ладово-інтонаційних прийомів.

Найпоказовішою в цьому контексті є творчість Миколи Лисенка, зокрема його цикл «Музика до «Кобзаря», що містить 87 творів різних музичних жанрів. Поява цього циклу збіглася з початком становлення заснованої Лисенком української професійної композиторської школи.

На Шевченкову поезію написано тисячі музичних творів, серед яких чільне місце займають композиції «Б'ють пороги», «Радуйся, ниво неполитая», «Іван Гус» М. Лисенка; «Хустина» і «Заповіт» Левка Ревуцького; «Заповіт», «Із-за гаю сонце сходить», «Тече вода в синє море», «За байраком байрак» Бориса Лятошинського. Значного успіху в музичній інтерпретації Шевченкової поезії досягла когорта старогалицьких композиторів. Серед них вирізняються Сидір Воробкевич, який залишив для нащадків популярні й досі «Огні горять», «Ой по горі ромен цвіте», «Ой чого ти почорніло»; Дмитро Січинський – автор кантат «Дніпро реве», «Лічу в неволі»; Михайло Вербицький і Василь Барвінський, які написали музику до «Заповіту», та інші автори, які озвучили в музиці Шевченкову поезію.

Найвидатнішим серед них був Станіслав Людкевич, який один з перших симфонізував музику до «Кобзаря». Використовуючи досягнення західноєвропейської музичної школи, він створив монументальні шедеври великої форми – кантату-симфонію «Кавказ» (у чотирьох частинах), кантату «Заповіт». До

того ж, С. Людкевич як музичний критик глибоко аналізував явища музичної Шевченкіани й зокрема наголошував: «...в нас нема майже одного композитора після видання «Кобзаря», що не склав би музики на слова Шевченка, що музичні твори до поезії Шевченка становлять добру половину, коли не три чверті нашої літератури музичної.

Ще більше, скажу сміло, що твори ті становлять не лиш найбільшу, а найкращу частину нашої світської артистичної музи»(1, 58).

Значний прогрес у Шевченкіані, досягнутий композиторами наступного покоління: Левком Ревуцьким, Василем Барвінським та Борисом Лятошинським. Чільним композитором Наддніпрянщини вважають Л. Ревуцького, озброєного новітньою композиторською технікою, що базується на інструментальному супроводі, насиченому новим гармонійним та оркестровим колоритом.

Показовою в цьому сенсі є монументальна за формою поема-кантата «Хустина» як шедевр сучасної класики, де кожна частина має свою довершену

виразність. Не менш вартісними є його композиції «Ой чого ти почорніло», «У перетику ходила» і найбільш виконуваний в останні десятиліття акапельний «Заповіт», у якому використана мелодія композитора-аматора Гордія Гладкого.

У контексті поглядів на проблему композиторської інтерпретації Шевченкової поезії епохальною особистістю постає постать Бориса Лятошинського, творчість якого стала вершиною її музичного трактування, особливо в жанрі хорової мініатюри. Творчість Б. Лятошинського – це якісно новий етап у розвитку музичної Шевченкіани, підґрунтям якого є симфонічне мислення, яскраво виражені ознаки неокласицизму.

Його кантата «Заповіт» та хорові мініатюри «Тече вода в синє море», «Із-за гаю сонце сходить», «За байраком байрак» є визначальними у появі нового стилю в хоровому жанрі, де втілені найсучасніші засоби музичної драматургії в контексті словесно-музичного синтезу.

Композиція «Тече вода в синє море» є визначальною у створенні автором нового напрямку у вітчизняній хоровій музиці –

жанру «хорів-оповідей та балад»(5, 129).Музичний контекст твору відтворює загальні риси Шевченкіани Б. Лятошинського –епічність, сюжетність, психологічна заглибленість, оповідність, глибока емоційність, народноінтонаційний колорит, поєднаний із щирим ліризмом.

Нетрадиційні, принципово нові композиційні засоби Б. Лятошинський вжив у музичній інтерпретації вірша Шевченка «Із-за гаю сонце сходить», тим самим суттєво відрізняючись від «Шевченкіани» своїх попередників: М. Лисенка, П. Козицького, Я. Степового, навіть С. Людкевича й Л. Ревуцького. Цей твір не такий популярний для виконання, як «Тече вода в синє море», та їх об'єднує гостра соціальна спрямованість поетичного змісту, ідентичність музичної форми й стилю, що природно поєднує їх у своєрідний диптих. За всіма параметрами виразності цей твір явив собою зразок яскраво вираженого експресіонізму в українській хоровій музиці.

Отже, можна констатувати, що згадані хори Б. Лятошинського належать до найвищих драматургічних досягнень Шевченкової поезії.

Вони започаткували принципово нові напрямки хорового жанру баладного типу, в яких домінує яскраво виражена контрастність, образно-тематична конфліктність, глибокий психологізм завдяки використанню якісно нової музичної драматургії ХХ ст., що окреслює сучасні тенденції в хоровій естетиці й зокрема в хоровій Шевченкіані.

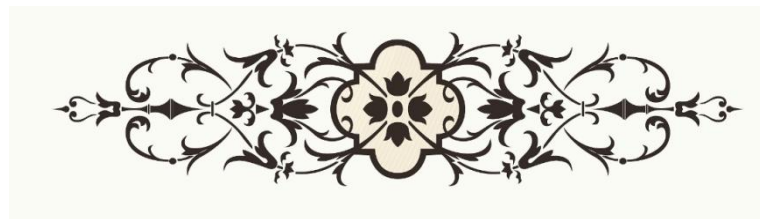
Для поезії Тараса Шевченка властиве використання народнопоетичної лексики, синтаксичних зворотів, народнопісенної метафоричності, паралелізмів, алегоричності, символіки, образності, стилістичної змінності й, врешті, «співності його віршів» (за визначенням С. Людкевича). Тому найближчими до емоційного стану Шевченкової поезії у своїх музичних інтерпретаціях були М. Лисенко, С. Людкевич, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський та інші автори, які використали у своїх творах мотиви народних наспівів, ладоінтонаційні засади народної музики й тим самим органічно інтерпретували в музиці її духовну сутність.

Оригінальний і неповторний Шевченків поетичний стиль, сформований на основі

народної пісенності, спонукав до появи цілого пласту української хорової класики світового рівня, що її представляють своєю творчістю видатні українські композитори ХІХ-ХХ ст. (С. Воробкевич, М. Лисенко, Ф. Колесса, Д. Січинський, М. Леонтович, К. Стеценко, Л. Ревуцький, С. Людкевич, Б. Лятошинський) та сучасні композитори (В. Сильвестров, М. Скорик, В. Степурко, В. Камінський).

Список використаних джерел:

1. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка // Людкевич С. Дослідження і статті.- К., 1976.
2. Пархоменко Л. Українська хорова п'єса.- К., 1979.

Петро Волошин
кандидат педагогічних наук ,
доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін
Ганна Волошина
кандидат педагогічних наук ,
доцент кафедри теорії початкового навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ГРОМАДЯНСЬКА ЛІРИКА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Формувати громадянськість підрастаючого покоління покликані навчально-виховні заклади. Адже вони здійснюють громадянське виховання цілеспрямовано і системно.

Саме школа є своєрідним теоретичним і методичним центром, де реалізуються основні завдання змісту освіти.

Зміст освіти відображає соціокультурний досвід у формі окремих навчальних предметів, при створенні яких не тільки враховується логіка відповідної науки або діяльності, але й закономірності пізнавальної діяльності учнів,

логіка навчального процесу, умови, у яких він протікає, можливості учнів.

Зміст освіти визначається навчальними планами і програмами та відображається у підручниках і посібниках.

Безперечно, що у змісті освіти має бути закладено основні завдання, які необхідно вирішувати школі при формуванні громадянськості школярів. Це насамперед педагогічний досвід українського народу, його історико-культурні традиції, мораль та духовність.

Все це спрямовано на те, щоб учні отримали знання про Україну та український народ, на усвідомлення себе як спадкоємців, виразників його ментальності, на формування у них національних рис характеру, чіткої громадянської позиції та патріотичних почуттів.

Тому зрозуміло, що зміст предметів гуманітарного циклу має бути проіннятий українським національно-громадянським духом.

Сучасними українськими вченими-педагогами проблема громадянського виховання підрастаючого покоління досліджувалася у різних аспектах: концептуальні основи виховання громадянина розробляли О.Вишневський, Т.Дерев'яно,

О.Сухомлинська; психолого-педагогічні засади – І.Бех, М.Боришевський, О.Киричук; загальнопедагогічні засади громадянської освіти та виховання – Ю.Завалевський, Н.Косарева, В.Кузь, К.Чорна, Т.Мальцева, В.Оржеховська; історичний аспект – П.Ігнатенко, Н. Косарева, О.Пометун, В.Поплужний; проблеми громадянської освіти – І.Тараненко; формування громадянськості як провідної риси особистості досліджували О.Докукіна, М.Задерихіна, У.Кецик, М.Рудь; проблеми формування громадянських цінностей і ціннісних орієнтацій школярів обґрунтовано у працях Л.Корінної, Л.Крицької; процес формування громадянської позиції досліджувала Н.Нікітіна; окремі аспекти підготовки вчителя до здійснення громадянського виховання – О.Бабакіна, М.Михайличенко.

У вітчизняній педагогічній науці основні положення громадянського виховання визначив видатний український педагог В.Сухомлинський, котрий, простежуючи процес становлення громадянина, вважав, що громадянськість визначається єдністю думок, почуттів і діяльності.

Великий педагог обґрунтував поняття «громадянське виховання» та розкрив основні шляхи його реалізації. Педагогіка Василя

Сухомлинського служить орієнтиром для створення ефективних технологій виховання громадянськості молоді і на сучасному етапі.

Але не варто забувати і про громадянську лірику Тараса Шевченка. Уже на уроках читання у початковій школі діти знайомляться з окремими віршами поета, у яких він чітко висловлює свою громадянську позицію.

У старших класах громадянська лірика Тараса Шевченка представлена багатьма поезіями і зокрема: «Думи мої, думи мої...», «Ой три шляхи широкії», «Минають дні, минають ночі» (В казематі, 1847).

Вірш «Думи мої, думи мої...» був написаний у 1847. У цій поезії Шевченко вболіває за важку долю, злиденне життя кріпаків, їхнє безправне становище, пригніченість України.

Тема вірша: звернення Т.Шевченка до своїх дум, надія і віра у вільне життя народу. Поет впевнений, що тільки віра у щасливе життя, наполегливість допоможе змінити соціальний устрій; він засуджує байдужість людей, яка робить їх рабами. Основна думка, яку сповідує поет – це думка про нещасливу долю свого народу.

І вона не залишає Т. Шевченка упродовж усього його життя. Якщо говорити про художні особливості твору, то вони насамперед

виявляються у звертаннях: «думи мої», «мої голуб'ята», «мої любі»; у вживанні епітетів: «думи мої єдині», «лиха година», «тихими речами»; у порівнянні: «привітаю, як діток».

В основу вірша «Ой три шляхи широкії» покладено життєвий факт (Шевченко сам був солдатом). Його тема: відтворення трагічного становища селян в Україні, яке пов'язане з тогочасним суспільним ладом.

Тарас Шевченко засуджує владу, яка руйнує щастя українців, створює перешкоди для здійснення їхніх одвічних мрій про краще життя. Поет впевнений – немає радості, щастя в українських оселях, бо народ позбавлений волі і свободи.

Вірш «Минають дні, минають ночі» (В казематі, 1847) уміщений у збірці «Три літа». Його тема – роздуми поета над важкою долею і своєю, і пригнобленого люду.

Але разом з тим, поет засуджує пасивність народу, який «спить на волі» і не прагне позбавити себе кайданів.

З глибоким болем Шевченко пише: «Страшно впасти у кайдани, Умирать в неволі, А ще гірше – спати, спати, І спати на волі».

Поезія приваблювала багатьох композиторів. Музику до неї писали М.Лисенко, С.Воробкевич, В.Заремба.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинська, О. В. Концепція громадянської освіти в школах України / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2001. – № 1. – С. 26-31.

2. Шевченко Т.Г. Вибрані твори : у 5 т. Т. 3 /Т.Г.Шевченко. – К. :Дніпро, 1989.– 637, [3] с.

***Наталя Прісич**
учитель художньої культури Шевченківської
спеціалізованої загальноосвітньої школи-
інтернат
з поглибленим вивченням предметів
гуманітарно-естетичного профілю
Черкаської обласної ради*

БАГАТОГРАННИЙ ТАЛАНТ Т. ШЕВЧЕНКА

Творчість Т. Шевченка – геніального поета, мислителя, художника – стала дорогоцінним надбанням світової культури. З дитинства вбирало чуле до людських страждань, болю Тарасове серце кривди рідного народу, що потім спалахнули у його творах гнівними рядками протесту проти гнобителів.

Про Шевченка-художника, як представника часу романтизму в живописі, можна розпочати розповідь із дитинства.

Саме з дитинства в Шевченкові прокидається хист до мистецтва, спочатку в найпримітивніших його формах.

Безперечно, елементи його закладені в масі місцевого селянського населення, яке в найдоступніших йому формах і матеріалах прагнуло до оздоблення бідного свого побуту – різьбою по дереву, розписом хат та пічок, орнаменталії – але під впливом школи – на папері – теж розповідає пізніше сам Шевченко:

Ще в школі

Таки в учителя дяка

Було украду п'ятака,

(Бо я було трохи не голе,

Таке убоге!) та й куплю

Паперу аркуш і зроблю

Маленьку книжечку; хрестами

І візерунками з квітками

Кругом листочки обведу

Та й списую «Сковороду»

Або «три царієсо дари».

Потім починається процес відходу від селянського мистецтва з копіювання старих гравюр – «кунштів» - певно старих українських видань. Перший учитель Шевченка, кирилівський дяк Петро Богорський, проводив навчання малювання саме шляхом копіювання з гравюр або малюнків.

Пристрасть до малювання й копіювання зразків звернула на себе увагу адміністрації вільшанського маєтку, яка атестувала Тараса як «придатного до покойового маляра».

Тим не менш його залічують до «козачків». Крадькома Шевченко, порушуючи панський наказ, співав ледве чутним голосом сумні чумацькі пісні та змальовував картини суздальської школи, що прикрашали панські покої. Малював олівцем, якого вкрав у конторника.

Пан безупинно їздив то до Києва, то до Вільна, то до Петербурга, «таскаючи» Тараса з собою в обозі. Ці подорожі, попри всю тяготу обставин і лакейських обов'язків, сприяли розширенню Шевченкового кругозору, давали певний матеріал і для зорових мистецьких вражень, як картини природи, Дніпра тощо, так і мистецьких творів.

Ази малярської науки Тарас Шевченко отримав у покойового маляра у Вільні та відомого на той час у Варшаві портретиста Франца Лампі.

Рисування скульптур у Літньому саду Петербурга було лише наслідком засвоєної школи.

Саме перебування у Вільні й Варшаві з їхнім багатством архітектурних і взагалі мистецьких пам'яток не могло проминути без

сліду на сприйнятливій психіці майбутнього художника, не сприяти його загальному естетичному розвитку.

Найбільшим везінням у житті молодого Шевченка-художника було опинитися поруч із Карлом Брюлловим. Про учнівство у великого маестро і дружбу з ним треба сказати особливо. Творчість Брюллова робила спроби відійти від академічного класицизму. Картина «Останній день Помпеї» була найяскравішим проявом романтизму в російському мистецтві (прояв гуманізму, людяності, героїчне поведження).

Якщо художники-класицисти намагалися уникати напівтіней та світових рефлексів, то К. Брюллов був одним із перших художників у російському мистецтві ХІХ ст., хто спробував подолати цей естетичний бар'єр. Цю тенденцію продовжив Шевченко.

Шевченко, безумовно, вчився в Брюллова. Незважаючи на різницю в роках і становищі, вони щиро дружили, разом відвідували літературно-мистецькі гуртки, театр, робили прогулянки в години дозвілля.

Шевченко так захоплювався Брюлловим, що наслідував його не тільки в живописі, а й в одязі, зачісці, манері триматися на людях (навіть охоче скопіював «Перерване побачення» на замовлення одного із вельмож).

Бездоганне володіння малюнком, прихильність до червоного кольору в колориті картин («Катерина») – від Брюллова.

Вже в ранніх творах Шевченка «Циганка, що ворожить українській дівчині» (1841) та «Катерина» (1842) бачимо цілий ряд романтичних особливостей, які проступають в емоційному зображенні облич українських дівчат, в їхньому національному вбранні, в їх довірливо-цнотичних поставах, сором'язливості характерів, у вмілому поєднанні світла і тіні.

Ось дівчина спокусилась дізнатись про свою долю і погодилась на ворожбу циганки, а сама ніби сполохалась і дивиться на глядача допитливим поглядом: чи ж правильно я роблю? За християнськими віруваннями ворожити гріх.

Та вже доба романтизму в культурі – тож інтерес до різних звичаїв зростає. (Відзначена Радою Академії художеств срібною медаллю).

На обличчі Катерини з однойменної картини – інший вираз. Вона приголомшена вчинком коханого офіцера, що тікає від неї на баскому коні. Її очі майже закриті: в ці хвилини покинута Катерина не може дивитися на білий світ, її губи злегка розтулені – ось-ось затремтять у плачу. Вона ображена у найсвятішому до жінки – в майбутньому

материнстві. Чому ж вина за гріх не поділена? Офіцерик хитро оглянувся на скривджену дівчину і хвацько пришпорює коня, і лише собака гавкає йому услід. А дід-ложкар дивиться у бік Катерини водночас співчутливо і осудливо. Від дуба нашого родоводу відчахнулася і валяється долі гілочка. Вона засохне, як прикро скінчиться і доля покритки Катерини.

У картині «Катерина» спостерігаємо виражений світловий контраст. Катерина перебуває на перетині світлого і темного. Тінь впала на обличчя, ліву руку, ліву частину тіла.

Шевченко використовує народну символіку, яка пов'язує із правою стороною добре, позитивне, а з лівою – погане нечисте.

Художник затемнює обличчя героїні, на ньому прочитується сором. А світло падає на груди і живіт майбутньої матері, де б'ється серце ще ненародженої дитини.

Шевченко захоплювався творчістю Рембрандта.

Але у великого голландця світлотінь могла існувати сама по собі, не відображаючи життєвих подій. У Шевченка світлотінь має реальну символічну основу. Для нього світло – добро, прекрасне, віра в Бога:

*«В ком верынет – надеждынет.
Надежда – Бог, а вера – свет».*

Тарас Григорович виконав велику кількість автопортретів. В автопортретах він намагався зазирнути у власну душу, пізнати себе, осмислити власне життя.

Його перший олійний автопортрет, написаний у 1840 році – овіяний духом романтизму. На ньому зображено молоду, енергійну, сповнену творчої наснаги людину зблиском в очах.

З автопортретів останніх років на глядача пильним поглядом дивиться людина, яка зазнала тяжких випробувань, проте не занепала духом.

На одному з таких «Автопортретів зі свічкою» - художник зобразив себе молодим (1860) це був погляд у далекі, давно минулі роки, спогад про молодість.

Подорожуючи Україною, митець створював велику кількість рисунків, акварелей та офортів. У них реалістично змальовано краєвиди України, сцени з життя народу, в яких бідність, злидні співіснують з чарівною природою.

Перебуваючи на засланні, Тарас Григорович узяв участь у двох географічних експедиціях. Він створив велику кількість замальовок берегів та острів Аральського моря, виявивши великий талант пейзажиста. Шевченко віртуозно володів технікою

акварелі. А ще він став першим художником, який звернувся до життя казахського народу.

Після звільнення із заслання Т. Шевченко оселився в Санкт-Петербурзі, де продовжував займатися живописом і графікою. У 1860 році рішенням Ради Академії мистецтв за великі досягнення в розвитку графіки він був удостоєний почесного звання академіка гравюри.

Чимале місце в малярському доробку Шевченка займає портрет. Живописні герої художника – його сучасники: чоловіки, жінки, діти.

Найбільша витонченість та одухотвореність притаманні його жіночим портретам. Портрет Ганни Закревської написаний у 1843 році олією. Він використав широкі мазки, насичений колір, округлі форми.

Портрет княгині Кейкуатової, написаний у 1847р., дослідники називали вершиною портретного живопису Шевченка й одночасно «лебединою піснею», адже заслання змусило художника відмовитися від роботи олією.

Зображення молодої української красуні передає внутрішній рух і колоритність, красу внутрішню та духовну.

Найкращі портрети художник створив наприкінці свого життя. Це образи російського актора Михайла Щепкіна, американського

актора АйриОлдріджа, російського вченого-зоолога і мандрівника М. О. Сєверцова та багато інших. Всі вони приваблюють глибокою психологічною манерою виконання.

Ознайомитися з культурною спадщиною Шевченка-художника можна, завітавши до художніх музеїв України, Росії, Казахстану, Польщі, США.

Шевченка вже немає з нами, та й через сотні довгих літ не забуватимуться нами його безсмертні твори. «Завдяки Шевченкові скарби української душі повною річкою влилися у загальний потік людської культури», так сказав А. В. Луначарський.

Список використаних джерел:

1. Чен Н. В. Художня культура України / Чен Н. В., Золотарьова О. І. – Х.: Видавнича група «Освіта», 2010.
2. Масол Л. М. Художня культура України / Масол Л. М. – К.: Вища школа, 2010.

Василь Семенчук
доцент, завідувач кафедри музикознавства
та вокально-хорових дисциплін
УДПУ імені Павла Тичини

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ В ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко – пророк, філософ-мислитель, геніальний поет, художник, академік графіки, музикант, фольклорист-етнограф, археолог, історик, глибоко ерудований мистецтвознавець. Мистецька постать Т. Шевченка в усій своїй багатогранності є монолітна, цільна, з нерозривною єдністю творчого мислення. Різні види художньої діяльності митця становлять органічне ціле, взаємно розвиваючи, доповнюючи та пояснюючи один одного [9].

Геній Шевченка яскраво світиться трьома рівноцінними гранями таланту – поезія, живопис, музика. Полум'яне слово Шевченка-поета спонукає до національного самоусвідомлення та самоствердження в

єдиній соборній, незалежній українській державі.

Щодо музичного обдарування Т. Шевченка необхідно відзначити, що музикальність є визначальною рисою менталітету українців. Видатний композитор П. Чайковський, дід якого мав прізвище Чайка і був козацького роду, зазначав: «Бувають щасливо обдаровані натури і бувають так само щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музикант – це українці» [1]. Мабуть не знайдеться такого українця, який би не любив співати. Співав і наш Великий Тарас протягом усього свого життя. У народній пісні він знаходив розраду, втіху і задоволення. Поет згадує своє сирітське безрадісне дитинство у вірші «А. О. Козачковському»: «Та сам собі у бур'яні, / Щоб не почув хто, не побачив, / Виспівую, було, та плачу...» [10].

Палку любов до народної пісні прищепили йому мати, яка співала колискові, дід – історичні пісні (про Коліївщину), батько – чумацькі, сестра Катерина – ліричні. За свідченнями сучасників, Т. Шевченко міг слухати співи годинами в якомусь вдячно молитовному настрої. Спів для Тараса був органічною потребою [7, 5–8].

Куліш згадував, що коли Т. Шевченко співав, усі навколо вмовкали й зачаровано

слухали, дехто плакав, а він співав людям і собі на втіху. Т. Шевченко мав приємний тенор, співав серцем і був визнаний справжнім народним співцем України [5, 304–307]. Його улюбленою піснею була «Ой, зійди, зійди, зіронько та вечірня».

Т. Шевченко знав дуже багато народних пісень. Ліричні пісні були співзвучні його вразливій, ніжній душі. До інших улюблених пісень поета належать «Та нема в світі гірш нікому», «Тяжко-важко в світі жити», «Ой, у степу могила», «Та забіліли сніги», «Тече річка невеличка». Необхідно відзначити, що Т. Шевченко все життя також збирав і записував українські народні пісні, а деколи й сам створював мелодії до своїх віршів (пісня «Ой, повій, вітре, з Великого Лугу та розвій нашу тугу»). Поет записував тексти пісень, а щодо мелодій, то завдяки своїй природній музичній обдарованості швидко їх схоплював і засвоював напам'ять. Він був одним з перших фольклористів, які зуміли побачити в народній пісні феномен української нації [2]. Поетична спадщина Т. Шевченка виросла з української народної творчості, чарівливої народної пісні, а особливо – такого суто українського мистецького явища як українська дума. Поет захоплювався цим жанром українського народного героїчного епосу, що оспівував

славні подвиги народу в його боротьбі за волю. У кобзарському мистецтві заковані характерні риси національної ментальності українців, що виявилися суголосними світоглядним настановам і виражали глибинну духовну сутність внутрішнього світу Т. Шевченка. Мужність, відвага, духовна сила завжди гнаних і переслідуваних народних співців-кобзарів, бандуристів та лірників у їх високій місії нести правду в народ спонукали Т. Шевченка стати на шлях служіння рідному українському народові. Шевченко добре розумів животворчий вплив художнього слова на людське серце. Поет пише: «Ну що б, здавалося, слова?! / Слова та голос – більш нічого! / А серце б'ється, ожива, / Як їх почує!.. / Знать, од Бога / І голос той і ті слова / Ідуть між люди» [10]. Народні пісні й думи дають людині силу, запалюють оптимізмом, наповнюють позитивною енергією, впливають на емоційно-вольову сферу, тобто врівноважують її психологічний стан, виховують високі морально-етичні якості, лікують та очищають людську душу, кличуть до добра і любові. Кобзарське мистецтво репрезентує синтез обох видів мистецтва – слова і музики, що характеризується спільністю образно-емоційної сфери. Поетичне слово акумулювало в собі дуже сильний

музичний чинник, на думку музикознавця М. Гордійчука, Тарас Шевченко – наймузикальніший поет у світовій літературі [4, 102–106]. Уже сучасники, зокрема, П. Куліш, визнавали Т. Шевченка потрійним поетом – слова, пензля і співу. Символічним є той факт, що першу свою збірку поезій Т. Шевченко називає «Кобзар». Це свідчить про органічну єдність поетичного та музичного чинників у його художньому слові. Народні пісні, які згадує Т. Шевченко у своїх поезіях, є часткою духу самого поета, його внутрішнього світу [3].

Побудована за законами українського народного мелосу Шевченкова поезія надзвичайно музикальна, у ній відчутні впливи музики оскільки музичні, пісенні образи, звукообрази є невіддільною складовою поезики Т. Шевченка. Така «музичність» зумовлена його вчуванням у ритми світу, його внутрішньою потребою в музиці та дивовижною акустичною чутливістю. Це, починаючи зі статей Корнія Чуковського (1911) та Костянтина Широцького (1914), дало підставу багатьом дослідникам – С. Людкевичу, Д. Ревуцькому, П. Козицькому, Ф. Погребеннику, О. Цалай-Якименко, М. Гордійчуку, С. Майданській – вважати його поезії музичними, а самого поета –

«наймузикальнішим поетом» і «музикантом-мислителем». Жива, стихійно-мінлива течія вірша Т. Шевченка, завдяки звуковій інструментовці, використанню звукосимволів, метро-ритмічній побудові твору, справді уподібнюється «плину музичної мелодії» [6].

Іван Франко захоплювався фонетичною пам'яттю поета Шевченка, музикальними образами його поезії і говорив, що «комбінація слухового образу з зоровим надає цілому реченню незвичайний, ярий колорит». Богдан Лепкий, сам поет і художник, стверджував, що Шевченко – це маляр-співак, у якого звук мав колір, а колір хотів мати звук. Навіть перший могутній акорд митця, балада «Причинна», одразу заявила про маляра і музиканта в одній особі, який «рівно, сильно, вправно й певно орудує звуками й кольорами, акордами й малярськими плямами, уявою і чуттям». Підкреслимо, що акустично-музичне начало нерозривно пов'язане із зоровими шевчківськими образами. Поліфонія «Тарасової ночі» охоплює колоритні картини національного буття, а образи народних ватажків, кобзаря, молоді напрочуд ефектні саме завдяки поєднанню кодів музики і образотворчого мистецтва. Свіжим, живим, реальним малюнком називав цю невелику поему С. Смаль-Стоцький, його чарувала її

колористика і музикальна «сріблиста дзвінкість мови» [8, С. 66–67].

Використовуючи засоби народної пісні, Т. Шевченко створив щось надзвичайно близьке до народної пісні, але разом з тим нове, оригінальне, своє. Народнопісенні елементи дорогоцінними перлами розкидані по всій творчості поета. Він творив в різних жанрах народнопісенної творчості: в нього зустрічається і сумна, сповнена туги і хвилювання за майбутнє дитини, колискова і похмура гайдамацька пісня, але найбільше – творів, подібних до народних побутових пісень з їх багатством тематики і різноманітністю вираження почуттів і настроїв, починаючи від жартівливих і закінчуючи глибоко ліричними про жіночу долю, про нещасливе кохання. Пісня була невід’ємною часткою поетової душі.

Уся творчість Тараса Шевченка свідчить про особливий вимір натури митця-універсаліста, який мав унікальну здатність інтегрувати в собі різні культурні й ціннісні системи, відшукувати глибинну логіку і взаємопов’язаність всього суцього, використовуючи цей процес становлення себе як особистості задля цілей становлення української нації.

Список використаних джерел

1. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів : навчальний посібник / ред. О. Шокало. – К. : Ред. журн. «Український світ», 2002. – 440 с.
2. Ваврик О. Кобзарські школи в Україні. – Тернопіль : Збруч, 2006. – 221 с.
3. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 25. [Електронний ресурс] / Оксана Захарчук. Музичний дар Шевченка. – Режим доступу: http://www.lnam.edu.ua/pdf_upload/visnuk/25/7.pdf
4. Гордійчук М. Шевченко і російська музика // Гордійчук М. На музичних дорогах. Статті та рецензії / ред. Л. Мокрицька. – К. : Музична Україна, 1973. – С. 102–106.
5. Грінченко М. О. Шевченко і музика. Вибране. – К. : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. – С. 304–307.
6. Мистецтво. Шевченківський універсалізм: роль музики у творчості поета-художника [Електронний ресурс] / Генералюк Л. С. – Режим доступу: http://knmau.com.ua/chasopys/22_NBUV/docs/03.pdf
7. Михаць М. Музика в житті і творчості Тараса Шевченка // Шевченко і музика. Матеріали наукових читань, присвячених 191-й річниці від дня народження Тараса Шевченка. 9–10 березня 2005 р. / ред.-упор. П. Гушоватий, О. Яцків. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 5–8.
8. Принцип візуально-звукового взаємопосилання (Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації / Степан Смаль-Стоцький. – Черкаси : БРАМА. Видавець Вовчок О. Ю., 2003. – С. 66–67.)
9. Тарахан-Береза З. П. Шевченко – поет і художник (до проблеми єдності образного мислення) /

відп. ред. Є. П. Кирилюк. – К. : Наук. думка, 1985. – 185 с.

10. Шевченко Т. Кобзар / упор., коментарі та післяслово М. Зубкова. – Харків : ВД «Школа», 2014. – 576 с.

Ліна Терещенко

*Заслужений працівник освіти України,
лауреат премії імені Народного вчителя
Олександра Захаренка,
директор Шевченківської спеціалізованої
загальноосвітньої школи-інтернат
з поглибленим вивченням предметів
гуманітарно-естетичного профілю
Черкаської обласної ради*

СПРИЙМАННЯ ПОСТАТІ Й ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ЙОГО ЗЕМЛЯКАМИ

Як сприймають постать і творчість Т. Г. Шевченка його земляки, люди, які і пишаються тим, що живуть на батьківщині поета.

Зустрічаюсь, бо й сама живу в селі Шевченкове, з людьми різних професій, різного віку, часто буваю в селі Моринці, там маю родичів, колег по роботі.

Навіть сама не чекала, скільки цікавого почую від людей, кому не байдужа доля наших сіл, нашої України, хто вміє бачити навколо

себе добро, вміє бути вдячним за те добро, хто у всі роки свого життя шанував і шанує Тараса Шевченка і його творчість.

Перша зустріч з учителем, директором Шевченківської школи-інтернат 1965-1970 р.р., художником-аматором, нині пенсіонером Миколою Степановичем Терещенком.

Микола Степанович народився в с. Моринці, там навчався у школі, звідти пішов у армію, а потім в отой широкий світ, де вже сам собі кував своє щастя.

Микола Степанович завжди захоплювався постаттю і творчістю Т. Шевченка не тому, що був учителем української мови і літератури, а тому що з дитинства у їхній старенькій хаті завжди звучало Шевченкове слово, єдиною книгою, яку довгими зимовими вечорами роками читала сім'я, був «Кобзар» Т. Г. Шевченка. Багато поезій Шевченка дорослі і діти сім'ї Терещенків знали напам'ять.

А малий Микола уже тоді щось малював на аркушах із зошита, відтворюючи дитячою рукою картини природи, зображені Тарасом у своїх поезіях, пробував і Катерину намалювати, і отих маленьких казахів.

Може все це і визначило дальшу долю хлопця, може й тому став учителем української мови і літератури, може й тому, коли служив у

армії, після служби біг у художню студію навчитись малювати. Хто знає...

Уже давно на пенсії, а час від часу бере в руки «Кобзаря», і сьогодні сидить за мольбертом, готує картину до 200-річчя з дня народження поета, хоче подарувати її нашому сільському музею Т. Г. Шевченка.

Багато картин намалював художник-аматор Микола Терещенко, жодної не продав, а ось дарував і дарує багатьом людям. Окремі з них пов'язані з іменем Тараса, як от: «Думи мої, думи», «Будинок культури в с. Шевченкове», «Пам'ятник матері Т. Г. Шевченка Катерині в с. Моринці», ілюстрація до поеми Т. Шевченка «Сон», «Будищанські ставки».

Як же можна ними не захоплюватись! Як не дивуватись, як в цьому невеликому на зріст чоловікові так міцно переплелись і здібності до малювання, до поетичного слова, і гідна подиву працьовитість, і бачення розвитку світу на десятиліття – віра в краще майбутнє українського народу («оживуть степи, озера...», «...борітеся...Поборите»), і любов до України...

Василь Степанович Денисенко, житель с. Шевченкового, пенсіонер: «Мене хвилює, ні не хвилює – мені болить, що з нами, людьми, твориться: людині Бог дав пам'ять і вона має

дякувати йому за цей неоціненний дарунок, але ж чому ця пам'ять притупляється, чому люди поступово забувають добро, яке їм роблять інші люди, чому мати поступово забуває свого сина, чому у нас поступово забувають Т. Шевченка, не знають його творчості, навіть його картини «Катерина» багато хто не знає. Ось і болить моя душа, ніс. Ні, ми не маємо права, не можемо забувати людину, яку знають і далеко за межами України».

Давно всім відома істина: підтвердити хороше ставлення до людини словами, сказати їй щире, добре слово – це вагомо, та ще цінніше підтвердити це добрими ділами. Істина ця дуже стосується ще одного жителя села Керелівка *Миколи Михайловича Дойнеки*.

Служба в армії дала Миколі Михайловичу інвалідність. Залишився жити з мамою в рідному селі Шевченкове і всю свою любов до світу цього, до Т. Г. Шевченка передав у своїх прекрасних роботах на дереві. Він знає кожну рисочку обличчя поета, зрозумів своєю душею його душу, його страждання і болі, його радощі. І все це передає у витворах своїх золотих рук, доброго, щирого серця.

Анатолій Олексійович Савченко – житель с. Шевченкове, директор Шевченківської середньої школи (1980-1996 р.р.), учитель

літературної студії «Голос» Шевченківської спеціалізованої школи-інтернату, поет, нині на пенсії. Анатолій Олексійович дуже цікава людина, освічена, розумна, вихована, закохана в свій Шевченків край, віддана своїй Україні.

Які ж він пише прекрасні вірші!

Нещодавно вийшла уже восьма його поетична збірка.

Найкращими своїми творами про Шевченка вважає «Моринський етюд», «Хатадіда Бойка», «Є куточок землі», «А ти, Поете, нам світи» і ін.

Роздуми про Шевченка, представника родичів Тараса Григоровича – праправнука поета *Миколи Павловича Лисенка*...

Нещодавно Микола Павлович видав неоціненну книгу «Коріння Шевченкового роду», яка стала підсумком його багаторічної праці у встановленні родового дерева родини Шевченків по брату Йосипу, представником якої він і є.

«Для мене Тарас Григорович Шевченко – це справжній українець зі своєю неповторною і багатогранною творчістю незбагненої філософії. Його творчість – це незгасна свіча української культурної спадщини, думки і помисли якої звернені до майбутніх поколінь: жити щасливо на оновленій вільній землі. Я

горджуся тим, що проживаю на землі, яка послала світу неординарного Генія людства».

Людмила Шевченко, Заслужений працівник культури України, заступник директора з наукової роботи Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка»: «Рідна земля, Керелівка, родина – для Тараса Шевченка це суть життя, творчості і снаги до пізнання світу.

До батьківської садиби повертався він завжди – подумки і вочевидь, приїжджаючи на зустріч до найрідніших людей та своїх спогадів про дитинство, із джерел народної мудрості черпав натхнення і патріотизм думок Тож і для мене, керелівчанки, Тарас Шевченко – взірць істинної любові до рідного краю...».

Ольга Дмитренко, головний зберігач фондів Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка»: «Для мене Т. Шевченко, його особистість, творчість – звідси, з цієї землі, де батьківська садиба, могила матері, копанка, калина, розкішний сад та і вся Керелівка.

Тут його дитячі сліди у ранковій росі, тут вишневі заметілі, оспівані у його поезії, тут – мудрість віків і спомин гайдамацьких походів – 100-літній дід Іван, портрет якого написаний Тарасом, випромінює доброту і величність українця.

Все це і наш Геній – єдине і неподільне для мене, воно злилось із моїм життям і суттю. В моєму баченні і розумінні Т. Шевченко – глибинний розум, невичерпна криниця мудрості, дна якої ніхто і ніколи не досягне».

Ольга Бондаренко, завідувач музею Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»: «Тарас Шевченко – високе сонце українського народу. Традиції, звичаї, фольклор, історичну пам'ять нашого народу прочитуємо у його творах, як поетичних, так і малярських.

Для мене «Кобзар» Тараса Шевченка – джерело українства, що б'є могутнім ключем, проникає в саму душу, заповнює найпотаємніші куточки, дає силу і насагу, щоб доносити щоденно слово Тараса Шевченка до кожної щирої української душі».

А яке ж моє особисте ставлення до творчості Т. Г. Шевченка, до нього як до людини? Я ось уже півстоліття співаю Тарасові «Думи мої, думи», «Рече та стогне Дніпр широкий», «Садок вишневий коло хати», його безсмертний «Заповіт». Уже більше, як півстоліття, часто-часто відкриваю його «Кобзар», не перестаю милуватись його картинами. Я люблю його творчість, я люблю Т. Г. Шевченка, а за любов не судять. Її не ділять...

ЗМІСТ

1. *Володимир Тименко*
«НЕ ПРОМОВЧИ ШЕВЧЕНКА У СОБІ...»– 44
2. *Олена Семенова*
ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА
У ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА– 47
3. *Олена Побірченко*
ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК
ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЕТНОХУДОЖНЬОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ
ДИСЦИПЛІН– 49
4. *Ольга Музика*
ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:
ЛІРИЧНІСТЬ І СИЛА ДРАМАТИЗМУ
ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ– 52
5. *Людмила Андросьук*
АРХЕТИП ЖІНКИ У ТВОРЧОСТІ ШЕВЧЕНКА
ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ
В СУЧАСНОМУ
ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ– 55
6. *Сергій Куценко*
ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЗАСІБ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ– 58
7. *Микола Пічкур*
РОЛЬ ЖИВОПИСНО-ГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ ЕТНІЧНОГО
ІДЕАЛУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ– 61
8. *Наталія Пиж'янова*
ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ
ЛИСЕНКА ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ– 64
9. *Зоя Сирота, Всеволод Сирота*
«ЖИВОПИСНА УКРАЇНА» ШЕВЧЕНКА– 66
10. *Володимир Лопушан, Тетяна Лопушан*
ТВАРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК
ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН– 69
11. *Владислав Гусак*
РОЛЬ МУЗИКИ У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА – 72
12. *Ольга Козій*
МУЗИЧНА ШЕВЧЕНКІАНА– 75
13. *Оксана Сухецька*
ЛІРИКА КОБЗАРЯ – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ
КОМПОЗИТОРІВ–78
14. *Віра Калабська, Тетяна Радзівіл*
«БУКВАР ПІВДЕННОРУСЬКИЙ» Т. ШЕВЧЕНКА
ДЖЕРЕЛО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ– 82
15. *Леонід Ятло, Людмила Ятло*
ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
В ХОРОВИХ ТВОРАХ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ– 85
16. *Петро Волошин, Ганна Волошина*
ГРОМАДЯНСЬКА ЛІРИКА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА– 89
17. *Наталія Прісич*
БАГАТОГРАННИЙ ТАЛАНТ Т. ШЕВЧЕНКА–91
18. *Василь Семенчук*
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ В ПОЕТИЧНІЙ
СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА– 96
19. *Ліна Терещенко*
СПРИЙМАННЯ ПОСТАТІ Й ТВОРЧОСТІ
Т. ШЕВЧЕНКА ЙОГО ЗЕМЛЯКАМИ– 100